

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

**Problematika tolerance české společnosti vůči romské
minoritě**
Bakalářská práce

Autor: Natálie Firýtová
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. Lucie Špráchalová

Hradec Králové

2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Natálie Firýtová

Studium: P17P0346

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Problematika tolerance české společnosti vůči romské minoritě**

Název bakalářské práce AJ: The issue of tolerance of Czech society towards the Roma minority

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku tolerance české společnosti vůči romské minoritě. Práce se skládá z teoretické a empirické části. Teoretická část se na základě uvedené literatury zaměřuje na hlavní charakteristiky romského etnika a popisuje současnou problematiku s nimi spojenou. Empirická část práce prostřednictvím dotazníku vlastní konstrukce mapuje problematiku tolerance české společnosti vůči Romské minoritě.

ALLPORT, Gordon Willard. O povaze předsudků. Přeložil Eduard GEISSLER. Praha: Prostor, 2004. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-125-3. GOFFMAN, Erving. Stigma: poznámky k problému zvládnutí narušené identity. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Most (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-21-0. HOLE, Günter. Fanatismus: sklon k extrému a jeho psychologické kořeny. Praha: Portál, 1998. Spektrum (Portál). ISBN 80-7178-183-5. BAKALÁŘ, Petr. Psychologie Romů. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně. ISBN 80-7220-180-8. BAKALÁŘ, Petr. Tabu v sociálních vědách. Praha: Votobia, 2003. Kontroverzně. ISBN 80-7220-135-2.

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.

Oponent: Mgr. Lucie Špráchalová

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 1. 5. 2021

Natálie Firytová

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Josefu Kasalovi, MBA, Ph.D. za užitečné rady, postřehy a vstřícný přístup při vzniku této kvalifikační práce. Dále děkuji respondentům a odborníkům za ochotnou spolupráci při poskytnutí rozhovorů.

Anotace

FIRÝTOVÁ, Natálie. *Problematika tolerance české společnosti vůči romské minoritě*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 79 s. Bakalářská práce

Bakalářská práce se zabývá tolerancí většinové společnosti k romské minoritě. První čtyři kapitoly představují teoretickou část, která přibližuje vývoj vztahů české majority s romskou menšinou až po současnost a analyzuje základní rozdíly v obou kulturách. Pátá kapitola navazuje na teoretická východiska práce a je věnována výzkumnému šetření, jehož cílem je zmapování aktuálních vztahů romské menšiny s majoritou z pohledu romských respondentů. Pro empirickou část práce byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která byla provedena formou polostrukturovaného rozhovoru s respondenty ze dvou různých sociálních vrstev, jejichž odpovědi jsou následně zanalyzovány a porovnány. Výzkumná část dále nabízí srovnání problematiky z pohledu dvou odborníků, kteří s Romy dlouhodobě pracují. Na základě sesbíraných dat byla provedena jejich analýza a konečná interpretace. Výzkumné šetření může sloužit jako podklad pro instituce usilující o lepší integraci příslušníků romské menšiny do většinové společnosti či pro sociální služby, které s Romy spolupracují.

Klíčová slova: Romové, tolerance, diskriminace, integrace, kultura

Annotation

FIRÝTOVÁ, Natálie. *The issue of tolerance of czech society towards the Roma minority*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 79 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor's thesis deals with the topic of tolerance of the majority society towards the Roma minority. The first four chapters represent the theoretical part, which brings closer look to the development of relations of the Czech majority with the Roma minority to the present days and analyzes the basic differences in both cultures. The next chapter builds on the theoretical basis of the work and is devoted to research with the aim of mapping the current relations of the Roma minority with the majority of society from the perspective of Roma respondents. For the empirical part of the work, a qualitative research strategy was chosen, which was carried out in the form of a semi-structured interview with respondents from two different social classes, whose answers are analyzed and compared. The research part also shows the comparison of the issue from two experts' perspectives who have been working with the Romas for a long time. Based on the collected data, a final interpretation was performed. The research can serve as a basis for institutions striving for better integration of members of the Roma minority into the major society or for social services that cooperate with the Romas.

Key Words: Roma, tolerance, discrimination, integration, culture

Obsah

Úvod	7
1. Vymezení pojmů	8
2. Vztah romské menšiny s majoritou v průběhu historie	12
2.1 Vztah romské menšiny s majoritou během putování do Evropy	12
2.2 Vztah romské menšiny s majoritou po příchodu do Evropy	14
2.3 Vztah romské menšiny s majoritou po příchodu na české území	16
2.4 Vztah romské menšiny s majoritou po roce 1989	19
3. Aktuální situace romské menšiny v českém prostředí	21
3.1 Právní předpisy	21
3.2 Grafické zobrazení vybraných průzkumů	24
3.3 Vztah Romů s majoritou optikou médií	27
4. Romská menšina a její odlišnosti v závislosti na českém prostředí	29
4.1 Romská rodina	29
4.2 Romská mentalita	31
4.3 Problematika romské nezaměstnanosti a nevzdělanosti jako hlavní předmět kritiky společnosti	33
5. Výzkumné šetření	37
5.1 Cíl výzkumného šetření	37
5.2 Koncepce výzkumného šetření	40
5.3 Výsledky výzkumného šetření	44
5.4 Závěr výzkumného šetření	65
Závěr	68
Seznam použitých zdrojů	70
Seznam použitých zkratk s výkladem	76
Seznam tabulek	77
Seznam grafů	78
Seznam příloh	79

Úvod

Bakalářská práce se věnuje tématu problematiky tolerance Romů českou společností. Analýza příčin vzájemného neporozumění představuje základ pro nápravu nespokojenosti pramenící z kulturních odlišností a nabízí možnost nahlédnout na problematiku společného soužití optikou Romů, kteří již od dětství bojují s předsudky ze strany majoritní společnosti. Téma bakalářské práce jsem si zvolila z důvodu prohloubení povědomí o romském etniku, které je v současné době častým předmětem diskuzí majority nejen na internetu, ale i v běžném životě. Projevy netolerance ze strany většinové společnosti jsou pak v České republice běžnou praxí, což může příslušníky této menšiny demotivovat a traumatizovat. Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat vnímání vztahů majoritní společnosti k romskému etniku z pohledu samotných Romů.

První čtyři kapitoly představují teoretickou část práce. Úvodní kapitola se zabývá pojmy, které s problematikou souvisejí, neboť je pro orientaci v práci nutné rozumět termínům uvedeným v textu. Následující kapitola se věnuje vývoji vztahu většinové společnosti k Romům v průběhu dějin, který tuto menšinu notně ovlivnil v oblasti kulturní i sociální. Třetí kapitola se pak věnuje momentální situaci Romů na našem území, přičemž zahrnuje současně platnou legislativní úpravu týkající se menšin v České republice, aktuální statistiky zachycující postoj majority k Romům a mediální prezentaci tohoto etnika, která dále ovlivňuje názory příslušníků majoritní společnosti. Poslední kapitola teoretické části práce se zabývá rozdíly v romské a majoritní kultuře, které často vedou k vzájemnému nepochopení a sporům. Mimo jiné se zde řeší problém romské nezaměstnanosti a nižší vzdělanostní úrovně.

Čtvrtá kapitola bakalářské práce navazuje na teoretickou část a zabývá se vlastním výzkumným šetřením. Cílem výzkumného šetření je zmapování aktuálních vztahů romské menšiny s majoritou z pohledu dvou romských rodin z různých sociálních vrstev pomocí kvalitativní výzkumné strategie, konkrétně metodou interview a porovnání dvou pohledů odborníků, jakožto zástupců obou zmiňovaných kultur, na danou problematiku. Výsledky jsou poté analyzovány a shrnuty tak, aby odrážely pocity respondentů ze soužití s majoritou.

1. Vymezení pojmů

Před samotným vhladem do problematiky je pro lepší porozumění důležité krátce definovat základní pojmy související s tématem, které se v práci objevují.

Národnostní menšina

Národnostní menšina je společenství občanů žijící na území majority, které se vyznačuje vlastním jazykem, etnickým původem, kulturou a tradicemi. Národnostní menšina musí dále splňovat podmínku menšího početního zastoupení oproti majoritě a její příslušníci zároveň musí projevit vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury za účelem vyjádření a ochrany zájmu jejich společenství, které se historicky utvořilo (Vláda České republiky, online).

Etnická menšina

Příslušnost k etniku oproti příslušnosti k národnosti není záležitostí volního aktu a je odvislá od vnějších znaků člověka, kterými je například barva pleti, či etnická skupina (Petráš, Petrův, Scheu, 2009, s. 232).

Romové

Romové jsou jednou z nejdiskutovanějších národnostních menšin v České republice. I přes množství publikací, které se o Romech zmiňují, však ve společnosti převládá přesvědčení, že jde od homogenní skupinu obyvatel vyznačující se stejnými znaky. Na našem území však existuje několik skupin Romů, které se vyznačují někdy až propastnými rozdíly a je tedy třeba brát na jejich odlišnosti zřetel (Jakoubek, 2004, s. 48-49).

První a zřejmě nejuzavřenější skupinou je komunita Olašských Romů, kteří tvoří přibližně 10 % celku. Jednalo se o tradičně kočovné kmeny, které přišly na české území z rumunské jazykové oblasti v průběhu 19. století a které se od ostatních Romů nejen distancují, ale dokonce na ně pohlížejí se zřejmým despektem. Děje se tak proto, že zbytek romské populace podle Olachů ztratil díky zařazení mezi majoritní

obyvatelstvo značnou část svého romipen (=romství), což je pro ně nepřipustné. Mezi Olachy se mluví výhradně specifickým dialektem romštiny tak, aby mu ostatní co nejméně rozuměli, čímž dávají najevo svůj povýšený postoj vůči ostatním (Horváthová, 2002, s. 65).

Olašští Romové jsou také dodnes známí přísným dodržováním tradic, jejichž porušení je trestáno vyloučením z komunity, jako nejpřísnějším trestem, který lze mezi Olachy uplatnit. Takto nepřipustná je pro ně například nevěra, či navazování vztahů s lidmi z jiného (ač z romského) rodu, které nazývají slovem “rumungro” (Ladislav Goral in Erika Manuš, 1998, s. 186-188).

Tato nejvyhraněnější romská skupina si bezesporu uchovala největší množství tradic, které se promítají v každodenním životě jejich členů. Jedná se zejména o jejich rodinné uspořádání, negativní postoj k fyzické práci či neochotu se družít s lidmi mimo vlastní komunitu. Právě kvůli důrazu na tradice pak Olašské Romy nejvíce postihl zákaz kočování z roku 1958, který jim znatelně narušil životní styl (Horváthová, 2002, s. 64).

Druhou a bezpochyby nejpočetnější skupinou, která se v České republice vyskytuje, jsou Romové slovenští, kteří dnes tvoří přibližně 75 % celku, a kteří se na naše území přistěhovali ze slovenských romských osad. (Bittnerová, 2005, s. 117) V současnosti jde o Romy, kteří před druhou světovou válkou žili na Slovensku přes pět set let usedlým způsobem života a kteří na české území hromadně přicházejí po skončení holocaustu (Buryánek, 2002, online).

Nyní, po desítce let asimilační politiky, žijí slovenští Romové stále po našem boku, u mnoha z nich však nelze hovořit o plné integraci do společnosti, jelikož díky paternalistickému přístupu společnosti ztratili schopnost autonomního fungování a mnohokrát spoléhají na pomoc zvenčí (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 233). Právě díky rozdílné míře integrace různých skupin slovenských Romů do české společnosti však nelze hovořit o homogenní skupině tak, jako tomu je u Romů olašských. V podstatě se totiž jedná o velmi rozdělenou skupinu s často až propastnými sociálními a kulturními vnitřními odlišnostmi (Horváthová, 2002, s. 63).

Zbývající část romského obyvatelstva je tvořena především maďarskými Romy, kteří se nijak výrazně neodlišují od slovenské komunity, českými Romy, kteří se od české společnosti prakticky neodlišovali a kteří byli za druhé světové války téměř vyhlazeni v koncentračních táborech či německými Romy taktéž nazývanými jako Sinti (Horváthová, 2002, s. 65).

Na základě předešlého textu lze mezi těmito subetnickými skupinami upozorovat celou řadu rozdílů, díky kterým je nutné o romském společenství uvažovat jako o heterogenní skupině. Vzhledem k poměrnému rozložení Romů v České republice se však následující teoretické kapitoly bakalářské práce zaměřují převážně na slovenskou skupinu Romů, jejichž zastoupení je na našem území nejpočetnější.

Gadžo

Tento termín, který je rozšířený ve všech romských dialektech skrze Evropu, označuje obecně člověka neromského původu. Nejedná se tedy o konkrétně vymezenou skupinu lidí vykazující stejné znaky, nýbrž o exonymum označující veškeré obyvatelstvo stojící mimo romskou komunitu (Buryánek, 2002, online).

Romipen

Romipen, do české jazyka překládané jako “romství”, je nepsaný soubor hodnot, který je uznávaný jako morální kodex všech Romů. Obsahuje pak romskou totožnost, sebevědomí či kulturní zásady, kterými se Romové odlišují od většinové populace. Součástí romipen je například čačipen (=úcta k pravdě), manušipen (=bytí opravdovým člověkem), phuripen (=úcta ke stáří) a paťiv (=zásada pohostinnosti a prokazování úcty) (Buryánek, 2002, online).

Je také důležité zmínit, že romipen se v časové závislosti postupně mění. Spousta Romů v současnosti například neumí romsky a nedodržuje striktní pravidla tak, jako tomu bývalo dříve (Horváthová, 2002, s. 27).

Integrace

Integrace je *“stav nebo proces, při němž si minority plně zachovávají svoje kulturní specifika, aniž by jim tato specifika bránila či znesnadňovala účastnit se všech aspektů života společnosti. Z hlediska IKV jde o žádoucí model soužití odlišných sociokulturních skupin – společnost tvoří různé, ale naprosto rovnoprávné subjekty. Určité rysy tohoto modelu soužití vykazuje v současnosti Velké Británie. Sociokulturní specifika různých skupin jsou plně respektována a je na ně brán i politický zřetel, avšak za dominantní kulturu se tiše a samozřejmě pokládá kultura bílých Anglosasů”* (Buryánek, 2002, online).

I přes dnešní demokratické nastavení společnosti nelze hovořit o dokonalé integraci Romů. Barša uvádí, že tato menšina je od české společnosti separovaná ve třech rovinách, které integraci brání.

První z nich je tzv. občansko-politické vyloučení, kdy Romové zažívají diskriminaci v podobě podávání zkreslených informací skrz masmédia či fyzických útoků na ulici (Barša, 2003, s. 273).

Druhá pak zahrnuje kulturní vyloučení Romů. Dle Barši integraci brání především jazyková bariéra, která v kombinaci s absencí společenských návyků působí jako handicap, díky kterému jsou romské děti hromadně převáděné do zvláštních škol a na základě nízké vzdělanostní úrovně pak mají nižší šanci mezi většinové obyvatelstvo zapadnout (Barša, 2003, s. 275).

Poslední zahrnuje sociálně-ekonomické vyloučení, kdy je největší bariérou k integraci Romů jejich příslušnost k nejnižší sociální vrstvě. S tím se pojí také časté využívání systému sociálních dávek, které společnost odsuzuje (Barša, 2003, s. 46).

Hladík dále uvádí, že úspěšné integrace Romů lze dosáhnout zapojením členů jejich komunity do politiky převážně na komunální úrovni, důsledným potíráním rasistických projevů a přizpůsobením vzdělávacího systému potřebám romských dětí tak, aby dosahovaly vyšší vzdělanosti a kvalifikace (Hladík, 2006, s. 46).

2. Vztah romské menšiny s majoritou v průběhu historie

Netolerance Romů českou majoritou samozřejmě vznikala v průběhu historie postupně. V následující kapitole je přiblížen postupný vývoj vztahu české společnosti k této menšině v průběhu historie až do současné postmoderní doby v návaznosti na tehdejší společenské poměry.

Kapitola slouží k lepšímu pochopení aktuální romské situace v souvislosti s historickými událostmi, které Romy s jistotou v mnoha oblastech ovlivnily.

2.1 Vztah romské menšiny s majoritou během putování do Evropy

Romské etnikum je oproti ostatním menšinám velice specifické převážně tím, že díky absenci vlastního písemnictví neexistují celistvé a jasné informace o jeho vývoji v jednotlivých historických etapách. I přesto, že Romové historický vývoj nezaznamenávali na papír, se však díky lidové slovesnosti dochovalo mnoho příběhů z jejich minulosti, které si předávají z generace na generaci mezi sebou. Vzhledem k obtížnosti sestavení celistvého přehledu dějin Romského etnika pouze prostřednictvím pověstí a písní se však dodnes vychází převážně z historických písemných záznamů majority, tzv. gadžů, kteří s tímto etnikem přišli do styku a kontakt zaznamenali. Od skutečnosti, že se majorita zajímala převážně o negativní kontakt s romskou menšinou, se pak nadále odvíjí i fakt, že historie Romů musí být velmi zkreslená a subjektivní, jelikož zachované informace zaznamenávaly především svědectví o represivních akcích a restrikci. Je tedy nutné přistupovat k těmto datům s notnou rezervou (Horváthová, 2002, s. 2).

Díky novějším výzkumům zabývajících se romským etnikem však existuje alespoň několik objektivních informací, které nám přibližují romskou historii. Autorem jednoho z nich je například maďarský student Stefan Vály, který v 18. století upozornil na shodu mezi romštinou a sanskrtem, na základě čehož jazykovědci později romštinu charakterizovali jako indický jazyk. Díky tomu posléze vznikla také teorie o indickém původu tohoto etnika, která je v současnosti obecně přijímána (Hübschmannová in Manuš, 1998, s. 23-24).

Narozdíl od vědomí, odkud Romové opravdu pochází, však stále není zcela jasné, proč se rozhodli emigrovat. Kenrick Donald uvádí, že možný důvod můžeme hledat například v perských výbojích do Indie, při nichž se oblast tehdejší severní Indie stala Perskou kolonií, což posléze vedlo k postupnému odchodu tamních obyvatel do Persie, kde měli lepší životní podmínky pro vykonávání svého řemesla (Kenrick, 2003, s. 17-23).

Nečas zmiňuje ještě další příčiny vedoucí k migraci Romů na Perské území, kterými byly například trvalé obavy z hladomoru, monoprofesnost či nevyhovující kastovní systém. Stejně jako Kenrick, i Nečas informuje o tom, že exodus probíhal postupně, a to v rozmezí 3–10 stol (Nečas, 1999, s. 12).

O tom, kterým směrem se Romové z Persie vydali dále na západ, se dozvídáme prostřednictvím srovnávací lingvistiky, která zjišťuje četnost výrazů převzatých ze zemí, kterými tato menšina putovala. Díky tomu lze odhadovat, že hlavní proud mířil do Evropy skrz oblast tehdejší Arménie, ze které posléze vstoupil na území Byzantské říše. Zde se migranti rozdělili na dva proudy, které se do Evropy vydávaly odlišnými směry. První z nich putoval přes severoafrické pobřeží na Pyrenejský poloostrov, druhý zamířil přes Bospor na Balkán (Horváthová, 2002, s. 10).

Odtud existuje také první zpráva o přítomnosti tohoto etnika v Byzantské říši, která vznikla v polovině 11. století. O Romech se zde však hovoří pouze s pravděpodobností, jelikož lidé, o kterých se historický zdroj zmiňuje, jsou spisovatelem označováni pouze jako Atsinganoi. V tehdejší jazyce to byla přezdívka pro příslušníky kacířské sekty věnující se čarodějnictví a věštbám, kterou místní obyvatelé začali hromadně používat i pro romské migranty. Vykazovali totiž podobné znaky například tím, že se také věnovali magii, což bylo pro tehdejší společnost přirozeně nepřijatelné. Toto ponižující pojmenování posléze proniklo do jazyků mnoha národů a přetrvalo i do současnosti. V českém tvaru je pak užívaný odvozený název “Cikán” (Nečas, 2002, s. 12-13).

Toto označení však nebylo jediné, kterým většinová společnost toto etnikum nazývala. Například průchod Malým Egyptem, který existoval na Peloponésém poloostrově, zapříčinil vznik pověstí o tom, že romští poutníci jsou původně Egyptané z Afriky, kteří putují světem z náboženských důvodů. Díky tomu vzniklo pojmenování “Aegyptius”,

keré se v pozmeněné podobě udrželo dodnes pod názvem “Gypsies” užívané v anglickém jazyce (Nečas, 2002, s. 13).

Sami Romové domněnku Egyptského původu podpořili. Možný důvod můžeme hledat v lepším přijetí okolí, které věřilo, že jde o křesťanské kající poutníky, které je třeba na jejich cestě podporovat (Šuleř, 1999, s. 17).

Z předchozího textu vyplývá, že společnost pro Romy v minulosti neměla obecně přijaté pojmenování, díky čemuž během migrování obdrželi mnoho apelativ. Většina z nich pak měla v neromských jazycích zpravidla hanlivý charakter, což přispělo k většímu neporozumění a nemožnosti lepší integrace do většinové společnosti (Nečas, 2002, s. 14).

Sami Romové totiž preferovali původní oslovení, které patrně zdělili po předcích odcházejících ze své pravlasti vycházející ze slova “Dom”, což byla s největší pravděpodobností indická kasta, z níž toto etnikum od začátku pocházelo (Horváthová, 2002, s. 7).

2.2 Vztah romské menšiny s majoritou po příchodu do Evropy

Díky absenci romského písemnictví nejsme schopni určit skutečný romský postup Asií na západ, ani konkrétní století, kdy do Evropy tato menšina pronikla. Musíme se tedy spokojit s údajem, který uvádí, že pro tento zlom bylo pravděpodobně stěžejní 11. století, kdy již bylo romské etnikum přítomné na území dnešního Řecka, odkud podél Dunaje postupně pronikalo dál do Evropy (Mann, 2001, s. 7).

Zde byli Romové zprvu vřele vítáni. Většinová společnost oceňovala převážně dovednosti, kterým se naučili díky putování skrz asijské státy, jako bylo například tavení rudy či výroba střeliva a zbraní. V Evropě totiž existovalo pouze málo lidí, kteří by toto řemeslo ovládali (Hancock, 2001, s. 21).

Šuleř také uvádí, že tehdejší bigotní obyvatelstvo mělo pro Romy zpočátku daleko větší pochopení právě kvůli jejich pověsti křesťanských poutníků pocházejících z Egypta popisované v předchozí kapitole. Místní obyvatelstvo tak romské poutníky zprvu

obdarovávalo různými almužnami, jelikož se věřilo, že právě tato velkorysost přinese výhody i dárčům, kteří měli být spaseni. Stejnou vstřícnost vůči nim projevovali také církevní a světštitelé feudálové, kteří Romům poskytovali ochranné listy, které jim zajišťovaly ochranu a podporu místního obyvatelstva. Pro nás zřejmě nejznámějším panovníkem, který ochranný list, jinak také zvaný jako glejt, vystavil, byl Zikmund Lucemburský (Šuleř, 1999, s. 18).

V Evropě se však s romským etnikem napříč tehdejšími mocnostmi nejednalo jednotně kladně, jak by se mohlo na první pohled zdát. Značně nezáviděníhodné postavení měli Romové v knížectvích Valašska a Moldavska, kde žili v postavení otroků, kteří byli po celá staletí (až do roku 1856) prodáváni a vyměňováni jako majetek klášterů či šlechty (Šuleř, 1999, s. 17).

Ian Hancock vysvětluje, že tehdejší většinové obyvatelstvo si zotročení Romů a následné kruté zacházení s nimi obhajovalo tím, že ačkoliv se otroctví rovná porušování lidských práv člověka, je to v pořádku, jelikož se tak děje od nepaměti. Další omluva většinové populace zněla tak, že, kdyby Romové měli alespoň jednu hodnotnou vlastnost, nebyli by otroky. Díky těmto tvrzením se tedy majorita chránila před pocitem viny (Hancock, 2001, s. 25).

Kruté zacházení však nepotkává pouze Romy přítomné na území jihovýchodní Evropy. Na začátku 15. století na základě rozhodnutí pařížského arcibiskupa o exkomunikaci Romů z církve počáteční nadšení z této menšiny opadá a nahrazují je nařízení, která původní obyvatele naváděla k jejich vyhoštění ze země a při opakovaných návratech k fyzickým trestům až popravě. Situace byla odlišná pouze ve státech bojujících s Turky, které využívaly služeb veškerého obyvatelstva k boji a nedělaly tedy mezi Romy a majoritou rozdíly (Mann, 2001, s. 9-10).

Situace se takto obrátila převážně proto, že si církve uvědomila falešnost tvrzení, ve kterém se Romové označovali za kající poutníky. Ukázalo se totiž, že nedodržují křesťanskou morálku a dopouštějí se drobných krádeží, což bylo pro křesťany nepřijatelné (Mann, 2001, s. 9-10).

2.3 Vztah romské menšiny s majoritou po příchodu na české území

Pronásledování Romů fungovalo do 18. století i v českých zemích. O změnu se pokusila až Marie Terezie, která začala společně se svým synem Josefem II. uplatňovat asimilační politiku a Romy usazovat (Říčan, 2000, s. 17).

Vzhledem k tomu, že pohnutky těchto osvícených panovníků však byly čistě pragmatického rázu, se asimilace nekonala zcela humánně. Romové tak nesměli používat svůj rodný jazyk, nosit svůj tradiční oděv či se jakkoliv vyznačovat od běžné populace. Nezřídka se také stávalo, že romským rodičům byly odebírány vlastní děti za účelem převýchovy v neromském prostředí (Horváthová, 2002, s. 38).

Díky své necitlivé povaze tak asimilační politika nepřinesla dlouhodobé změny. Situace se však oproti Čechám posunula na Moravě, kde se Romové začali postupně usazovat na počátku 19. století. Vzhledem k dosavadnímu odporu majority nejčastěji žili v izolovaných jednotkách dál od větších obcí, což jim zajišťovalo větší klid. Izolovanost ghett však zároveň znamenala, že jejich obyvatelé byli prohlašováni za bezdomovce, jelikož oficiálně nespádali pod příslušnost žádné autonomní obce. Díky tomu neměli nárok na vzdělání, které bylo podstatné k tomu, aby mohli lépe fungovat ve společnosti (Horváthová, 2002, s. 40).

Existovaly však i osady, které se podařilo založit ve větší blízkosti obcí. V takovém případě Romové postupem času dokázali navázat ekonomické a později i sousedské vztahy, následkem čehož se později integrovali do většinové společnosti. Potomci takto navázaných Romů měli povinnost docházet pravidelně do školy, kde již od dětství pěstovali vzájemné vztahy s majoritou (Šuleř, 1999, s. 23).

Ani vznikem první republiky se vztah většinové populace v Čechách vůči romské minoritě výrazně neproměnil. Stále o nich bylo smýšleno jako o hrozbě, které je třeba zabránit v ohrožení ostatních obyvatel, přičemž se zcela zapomínalo na otázku jejich začleňování do společnosti (Horváthová, 2002, s. 43).

Na základě takového nastavení společnosti vznikl zákon, který toto etnikum diskriminoval tím, že namísto občanských legitimací pro Romy zřizoval legitimace cikánské, přidělované obecní radou. Původní záměr byl takový, že legitimace budou vydávány pouze kočovným Romům, aby se lépe zabránilo tehdejší kriminalitě s kočovnictvím spojené, nakonec však byly tyto doklady často nuceny i usedlým Romům, kteří se tak ještě více oddělovali od společnosti a vzhledem k nemožnosti získat k legitimaci také domovské právo, byli považováni za bezdomovce (Horváthová, 2002, s. 43).

Od poloviny třicátých let se protiromské smýšlení v českých zemích ještě radikalizovalo zejména proto, že Romů na našem území přibývalo, jelikož sem prchali z hitlerovského Německa, kde jim hrozilo stále větší nebezpečí. Vznikem Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 se situace vyostřila ještě více a kočující Romové byli plošně usídlováni. Rodiny, které se neusadily tak, jak hlásalo nařízení, byly násilně rozděleny a romští muži pak byli odesíláni do kárných pracovních táborů v Letech a Hodoníně, kde si odpykávali trest nucených prací (Šuleř, 1999, s. 29).

Další zhoršení situace proběhlo v roce 1942, kdy protektorátní vláda vydala nařízení o preventivním potírání zločinnosti, podle něhož byli všichni příslušníci romského etnika evidováni a na jehož základě mohli být Romové zatčeni bez ohledu na to, jestli spáchali nějaký zločin, či nikoliv (Horváthová, 2002, s. 45).

Ve stejném roce byla romská populace také rozdělena do dvou skupin podle míry problémovosti. První z nich byla odeslána do tzv. sběrných cikánských táborů, které vznikly z kárných pracovních táborů, druhá byla prozatím ponechána v klidu. Na konci roku 1942 však bylo výnosem Heinricha Himmlera rozhodnuto o deportaci obou skupin do Osvětimi-Březinky, kam byla během druhé světové války deportována naprostá většina Romů. Zde byli tito lidé hromadně vyhlazováni (Horváthová, 2002, s. 46).

Jiná situace panovala na Slovensku, kde narozdíl od protektorátu k systematickým deportacím do koncentračního tábora nedocházelo. Romové zde sice byli perzekuováni a mučeni, přesto jich však přežilo značně více. V oblasti Čech a Moravy oproti tomu čeští Romové díky hromadným transportům do koncentračních táborů po roce 1945 prakticky neexistovali (Horváthová, 2002, s. 48-50).

Právě ze Slovenska po válce na naše území směřovala největší romská masa. Hlavním důvodem k odchodu byla převážně vidina lepších životních podmínek, než měli doposud. Vzhledem k odlišnosti tamních Romů, kteří do konce války žili v osadách na kraji společnosti, však přirozeně docházelo k dalším konfliktům a neporozumění (Šuleř, 1999, s. 33).

V roce 1948, kdy k vládě přistoupili komunisté, se Romové díky ústavě poprvé za historii stali oficiálně rovnoprávnými členy společnosti. I přesto však existovala směrnice zaměřená na úpravu poměrů cikánského původu, která měla napomoci převýchově Romů. Od druhé poloviny 20. století je na koncepci jejich asimilace vynaložen ještě větší důraz. V následku toho je opět schválen zákon znemožňující kočování osob, díky kterému se příslušníci romského etnika nuceně usazovali. Dále se ve snaze zapojit Romy mezi ostatní obyvatelstvo postupně dařilo eliminovat rozdíly, které je od většinové populace oddělovaly (Horváthová, 2002, s. 52).

Vzhledem ke ztrátě identity, kterou Romové v následku protiromské politiky zažívali, se tato menšina snažila přizpůsobit české kultuře, která jim byla státem vnucována jako vzor a přejímala znaky části majority, která s ní byla v nejužším styku. Tradiční hodnoty byly tedy brzy nahrazeny zvyky lidí “ze sousedství”, kteří pocházeli převážně z dělnického a někdy vysloveně patologického prostředí (Horváthová, 2002, s. 52).

Dalším krokem vlády, který měl podpořit asimilaci Romů, bylo nařízení přesunu rodin ze Slovenska do určených obcí nacházejících se převážně v Čechách a na Moravě. Ten způsobil hluboké vykořenění nuceně migrujících rodin a naopak ještě zkomplikoval navazování vztahů s majoritou. Koncem šedesátých let se pak prokázalo, že státem řízená asimilace se mívá účinkem a díky všeobecnému politickému uvolňování poměrů se situace pro Romy viditelně zlepšila (Kaleja a Knejp, 2009, s. 46).

Díky tomu mohla vzniknout první romská organizace s názvem “Svaz Cikánů-Romů”, která povznesla romskou kulturu a položila základy nové koncepce řešení tzv. romské otázky. Vzhledem k vzrůstajícímu zájmu ze strany této menšiny vedoucímu až k požadavkům na uznání romské národnosti však vláda tuto organizaci v sedmdesátých letech zrušila. I přesto se však existence svazu zřejmě na následném přístupu vlády k romskému etniku podepsala. Na základě nových usnesení byla násilná asimilace nahrazena mírnější koncepcí společenské integrace, která již neměla tak násilný charakter (Šuleř, 2002, s. 36).

Ještě před pádem režimu pak existovaly plány na změnu postavení Romů ve společnosti. Uvažovalo se o uznání svébytnosti romské národnosti a rozvoji dalších specifík (např.: kultury, jazyka či spolkových aktivit). Vzhledem ke zhroucení totalitního systému však vzniká demokratický stát, s nímž se rodí i nové potíže v oblasti soužití romského etnika s většinovou společností (Šuleř, 2002, s. 36-37).

2.4 Vztah romské menšiny s majoritou po roce 1989

Po vzniku demokratické republiky došlo k výrazným kulturním, ekonomickým i společenským změnám, které měly na soužití Romů se společností jak pozitivní, tak i negativní vliv (Kraus, 2010, s. 50). Vzhledem k uvolnění politických poměrů vzniklo po roce 1989 několik politických i zájmových organizací, které tuto menšinu podporovaly. Zaměřovaly se převážně na obnovu romské kultury, zlepšení životních podmínek a vzdělání, které vedlo k osvětě prostředí etnických minorit. Vznikalo také množství čistě romských médií, které se zabývalo etnickou problematikou (Horváthová, 2002, s. 55).

K největším úspěchům polistopadového převratu patřilo například ustanovení Sdružení romských autorů, které ve vlastním nakladatelství vydávalo romské literární práce. Romská literární tvorba se později tak rozšířila, že čeští Romové získali v devadesátých letech dvacátého století ocenění i na Mezinárodní soutěži v romské tvořivosti Amico Rom pořádané v Itálii (Nečas, 2002, s. 106).

Dalším úspěchem, který romské etnikum zaznamenalo, bylo otevření prvního romského muzea v Brně, jako prvního ústavu tohoto typu v Evropě. Dodnes se zde pořádají různé výstavy a akce přibližující veřejnosti romskou kulturu (Nečas, 2002, s. 107).

Nebývale se také rozšířil okruh neromů, kteří se o život romské minority taktéž aktivně zajímali, díky čemuž se z romské politiky brzy začalo stávat významné téma (Říčan, 2002, s. 32). Roku 1991 bylo například otevřeno pětileté studium romistiky na Karlově univerzitě v Praze, čímž se později inspirovala také univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, která v roce 1992 zřídila Ústav pro studium romské kultury či Univerzita Palackého v Olomouci, která začala v roce 1993 realizovat projekt spojený se vzděláváním romské mládeže (Nečas, 2002, s. 109).

Roku 1989 také vznikla první politická strana s názvem Romská občanská iniciativa, kterou vzápětí následovaly další romské organizace a sdružení. Často se však stávalo, že jejich činnost závisela převážně na státních dotacích. Po jejich vyčerpání pak další očekávané aktivity ustávaly či alespoň ochabovaly (Nečas, 2002, s. 110).

Po čase však ve vztahu většinové společnosti a romské menšiny došlo k oboustrannému vystřízlivění a potíže utvořené na základě mnoholetých konfliktů se znovu objevily (Říčan, 2002, s. 32). Mezi hlavní problémy aktuálně patří nezaměstnanost, neochota většinové společnosti spojená s ubytováváním Romů, netolerance majority k romským odlišnostem či diskriminace (Horváthová, 2002, str. 58).

3. Aktuální situace romské menšiny v českém prostředí

Tolerance Romů českou společností je v dnešní době poměrně diskutovaný jev. Díky aktuálnosti tohoto tématu existuje mnoho výzkumů, které se snaží situaci této menšiny analyzovat a pochopit.

Následující kapitola se věnuje popisu aktuálního stavu romských vztahů s majoritou a přibližuje právní úpravu, kterou občané České republiky v souvislosti s uznáváním menšin dodržují.

3.1 Právní předpisy

Práva menšin v České republice jsou v první řadě upravena **ústavní ochranou**. Ve vztahu k národnostním menšinám je pak velmi důležitá Listina základních práv a svobod, která jejich právům věnuje samostatnou Hlavu III obsahující čl. 24 a čl. 25 (Usnesení č. 2/1993 Sb., online).

V Ústavě ČR pak nalezneme obecná ustanovení, která se menšin dotýkají. V čl. 6 ústavního zákona je například výslovně stanoveno, že politická rozhodnutí jsou určována vůlí většiny, která musí dbát ochrany menšin (Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., online).

Mimo ústavní zákony pak ochranu práv národnostních menšin upravuje **zákonná ochrana České republiky**. Spadá pod ní především zákon o právech příslušníků národnostních menšin (tzv. menšinový zákon). Tento zákon upravuje především jejich vymezení, práva, či působnost ministerstev, jiných správních úřadů a orgánů územních samosprávných celků ve vztahu k nim. Také na četných místech odkazuje na další zákony, které obsahují konkrétní ustanovení týkající se národnostních menšin (Zákon č. 273/2001 Sb., online).

Druhým zákonem, který upravuje ochranu práv národnostních menšin, je pak tzv. antidiskriminační zákon, který blíže vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace. Tato právní úprava je důležitá zejména tím, že stanovuje právní prostředky ochrany před diskriminací (Zákon č. 198/2009 Sb., online).

Právní postavení menšin v České republice je ovlivněno řadou **mezinárodních smluv**. Jednou z nejdůležitějších, která tvoří i jakýsi morální základ mezinárodněprávní ochrany lidských práv obecně je Všeobecná deklarace OSN (DE01/48), která představuje právně nezávazný dokument schválený Valným shromážděním OSN v roce 1948 (Informační centrum OSN v Praze, online).

Z půdy Organizace spojených národů pochází také Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966, kde je mimo jiné významná část IV, na jejímž základě byl zřízen Výbor pro lidská práva, který prostřednictvím zpráv předkládaných smluvními státy posuzuje naplňování závazků paktu (Vyhláška č. 120/1976 Sb., online). Oba pakty vznikly v roce 1966, nicméně součástí právního řádu České socialistické republiky se staly až v roce 1976, přičemž obsahují obecná ustanovení o lidských právech (E-Polis.cz, online).

Z dílny OSN v 60. letech minulého století dále vyšla Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace. Z preambule této úmluvy vyplývá, že jejím cílem je potírat rasovou diskriminaci ve všech jejích podobách a zabránit šíření rasistických ideologií. Podle čl. 1 této úmluvy se rasovou diskriminací rozumí mimo jiné i omezování nebo zvýhodňování na základě národnostního nebo etnického původu. Zatímco z předchozích dvou úmluv vyplývají práva přímo jednotlivcům, tato úmluva zavazuje Českou republiku k přijetí účinných opatření k odstranění všech forem diskriminace (Vyhláška č. 95/1974 Sb., online).

Z půdy Organizace spojených národů je dále důležitá Mezinárodní úmluva o potlačování a trestání zločinu apartheidu (Vyhláška č. 116/1976 Sb.) či ještě mladší dokument s názvem Deklarace OSN o právech osob náležejících k národnostním, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám z roku 1992. Deklarace pak povínuje státy umožnit menšinám rozvoj své kultury a jazyka. Státy by dle ní měly chránit a podporovat existenci a rozvoj menšinových kultur, náboženství i jazyků (Petráš, Petrův, Scheu, 2009, s. 276).

Právní postavení menšin v České republice je ovlivněno také řadou **regionálních smluv**. Na Evropské půdě je podstatná zejména Úmluva Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod. Její důležitost spočívá v existenci Evropského soudu pro lidská práva, který řeší stížnosti na porušení úmluvy státy, které s takovým postupem souhlasily (Sdělení č. 209/1992 Sb., online).

Specificky na menšiny je zaměřena Rámcová Úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin (Sdělení č. 96/1998 Sb.) z roku 1998, která představuje jednu z nejobsáhlejších dohod určených na ochranu práv příslušníků národnostních menšin. Zúčastněné strany Úmluvy jsou zde zavázány podporovat úplnou a skutečnou rovnost příslušníků národnostních menšin ve všech oblastech politického, společenského, kulturního a hospodářského života, přičemž budou podporovat také podmínky pro vyjádření a rozvoj jejich národnostní identity a kultury (Vláda České republiky, online).

Vzhledem k tomu, že Evropská unie původně vznikla za účelem povzbuzení hospodářského rozvoje, se do roku 2000 uplatňovalo antidiskriminační právo pouze v oblasti zaměstnání a sociálního zabezpečení, přičemž zahrnovalo pouze diskriminaci na základě pohlaví. Od roku 2000 však byla přijata Směrnice Rady 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ a Směrnice Rady 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Agentura Evropské unie pro základní práva, 2010, online).

Ve stejném roce byla na základě snahy o přiblížení EU občanům vyhlášena Listina základních práv Evropské unie, která obsahuje výčet lidských práv inspirovaný právy uvedenými v ústavách členských států v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a ve všeobecných úmluvách o lidských právech. Listina v podobě přijaté v roce 2000 však představovala pouhou deklaraci, což v praxi znamenalo, že nebyla právně závazná. To se změnilo až v roce 2009, kdy se díky Lisabonské smlouvě stala právně závazným dokumentem (Úř. věst. 2012, C 326, online).

Nejzásadnější částí Listiny základních práv EU je pak zřejmě čl. 20, podle něhož jsou si všichni rovni, čl. 21 dle kterého se zakazuje jakákoliv diskriminace či čl. 22, který ukládá respekt ke kulturní, náboženské a jazykové rozmanitosti (Úř. věst. 2012, C 326, online).

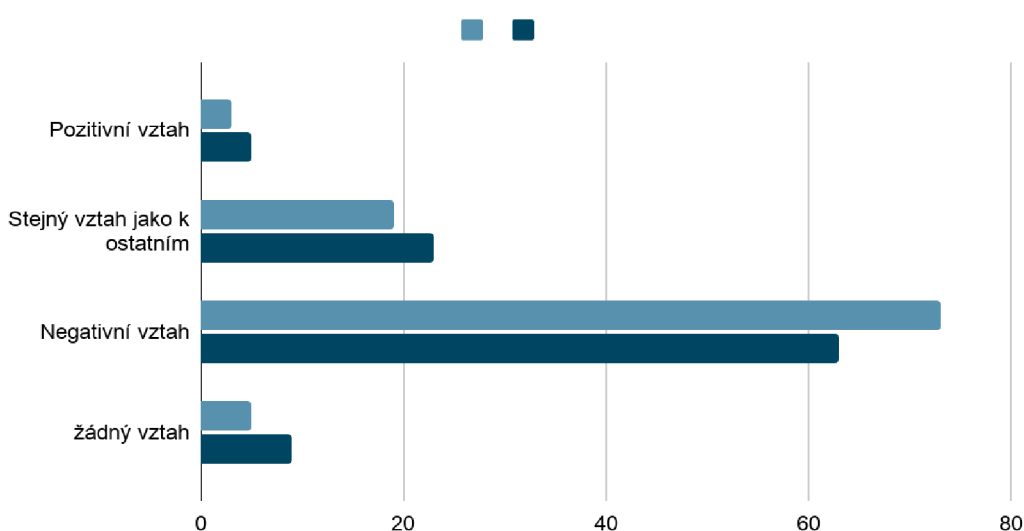
Dále se problematiky menšin na regionální úrovni týká také Evropská Charta regionálních nebo menšinových jazyků. Pro romskou menšinu je zde významná definice „neteritoriálního jazyka“, jakožto tradičně užívaného jazyka na území některého státu, který se nedá spojit pouze s konkrétním regionem státu. Mezi tyto jazyky patří i romština (Sdělení č. 15/2007 Sb. m. s., online).

3.2 Grafické zobrazení vybraných průzkumů

Vzhledem k tématu bakalářské práce jsou velmi důležité nejen knižní zdroje, které problematice dávají teoretický rámec, ale i ověřitelná data mapující skutečné postoje českých občanů vůči romské minoritě. Tato kapitola se zaměřuje na vývoj tolerance majority v čase.

Graf č.1 pochází od společnosti STEM a poukazuje na vývoj vztahu majority k romskému etniku. Srovnání výzkumů realizovaných 11 let po sobě názorně ukazuje, že procentuální vyjádření příslušníků majority, kteří romskou menšinu vnímají negativně, se postupem času značně snižuje.

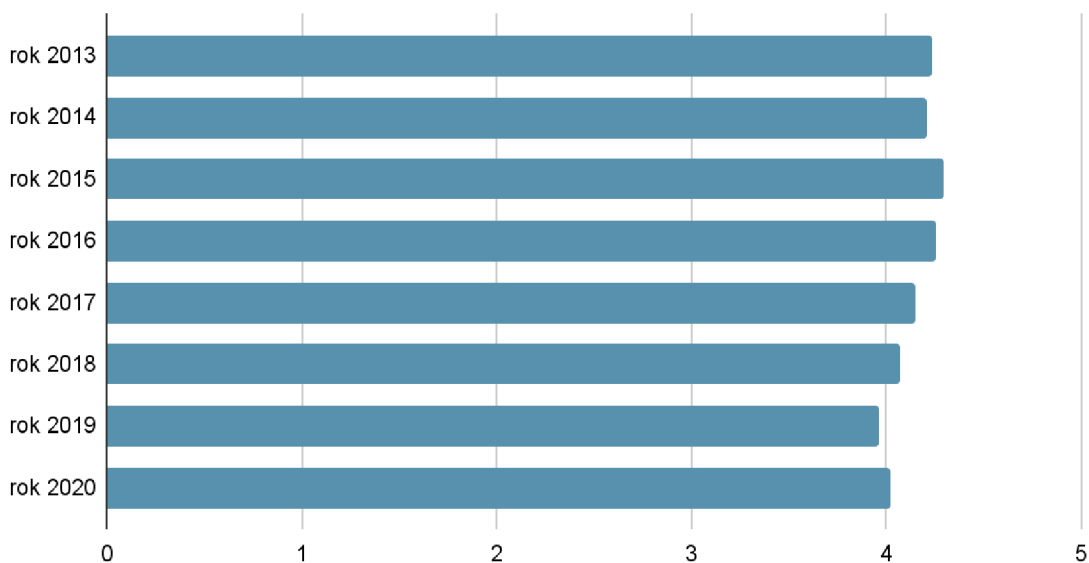
Jaký je Váš vztah k Romům?, v %

Graf č. 1: Znárodnění odpovědí týkajících se vztahů majority k Romům
Zdroj: STEM, Trendy 1994/8, Trendy 2005/4

Ke stejnému závěru dochází také graf č.2., který znázorňuje vztah k romské menšině žijící v České republice v průběhu let 2013–2020. Z uvedených dat je zřejmé, i v posledních letech má index nesnášenlivost vůči Romům klesavou tendenci.

Míra antipatie vůči romské menšině žijící v ČR - vývoj v čase

Graf č. 2 Vývoj vztahu české společnosti k romskému etniku
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR (2020, online)

I přesto, že se kolektivní vztah české majoritní společnosti vůči Romům změnil, je však důležité upozornit na poslední průzkum mapující vztah k národnostním skupinám žijícím v ČR z března roku 2020, kterého se zúčastnilo celkem 1 012 respondentů starších 15 let. Všechny odpovědi jsou graficky zachyceny v tabulce č. 1 (CVVM SOÚ AV ČR, 2020, online).

Z tabulky vychází, že navzdory zvyšování tolerance vůči Romům, tato menšina společně s Araby vyvolává největší antipatie a je tedy ze všech ostatních tou nejhůře přijímanou.

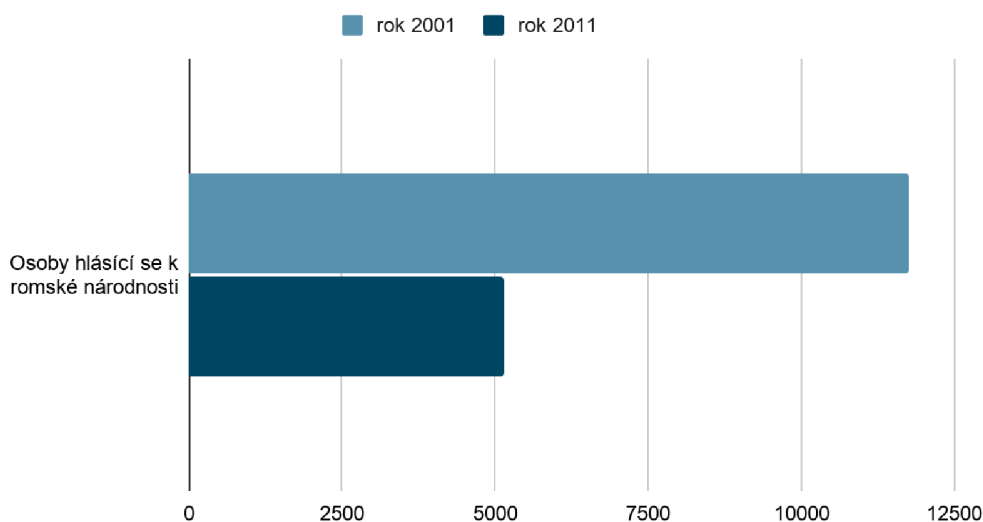
	Velmi sympatičtí (1)	Spíše sympatičtí (2)	Ani sympatičtí, ani nesympatičtí (3)	Spíše nesympatičtí (4)	Velmi nesympatičtí (5)	Nevím	průměr
Češi	47	38	13	2	0	0	1,70
Slováci	41	43	12	3	1	0	1,79
Poláci	13	38	34	10	3	2	2,51
Maďaři	7	28	44	11	4	6	2,74
Vietnamci	6	34	38	17	4	1	2,80
Židé	6	27	40	11	6	10	2,82
Němci	5	32	37	18	6	2	2,88
Bulhaři	5	25	42	15	5	8	2,88
Rusové	5	20	39	24	10	1	3,15
Ukrajinci	2	22	40	25	10	1	3,18
Čiňané	2	16	37	26	13	6	3,34
Rumuni	2	14	37	30	10	7	3,35
Arabové	1	6	20	35	34	4	3,98
Romové	1	4	23	36	35	1	4,02

Pozn.: V tabulce jsou národnosti srovnány podle pořadí tak, jak se umístily v průměru podle oblíbenosti.

Tabulka 1: Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR (%)
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR (2020, online)

Vzhledem ke znázornění aktuálního postavení romské menšiny ve vztahu k ostatním není překvapením, že se mnoho Romů ke své příslušnosti přestalo hlásit úplně. Dokazuje to graf č. 3, který nabízí porovnání výsledků ze sčítání lidu z roku 2011, kdy se k romské národnosti přihlásilo o 50 % méně příslušníků, než tomu bylo v roce 2001.

Osoby hlásící se k romské národnosti v letech 2001 a 2011

Graf č.3: Osoby hlásící se k romské národnosti v letech 2001 a 2011
Zdroj: ČSU (2014, online)

Z uvedených údajů také vyplývá, že ačkoliv netolerance vůči Romům postupně klesá, je jejich situace nadále nezáviděníhodná, jelikož jsou v České republice prokazatelně nejméně tolerované etnikum.

3.3 Vztah Romů s majoritou optikou médií

Aktuální vztah Romů s majoritní společností se velmi zřetelně promítá i do prostředí médií či internetu. Informace z médií přitom nejsou vždy relevantní, jelikož mají za cíl společnost šokovat bez ohledu na to, za jakou cenu kýženého účinku dosáhnou.

Důkaz přináší například analýza Agentury pro sociální začleňování provedená na základě několika zavádějících kauz z let 2011 a 2012 osočujících Romské etnikum z násilí vůči majoritě, která na základě zkoumaných mediálních příspěvků pojednávajících o Romech vyzorovala, že více než 60 % z nich referuje o kriminalitě s tímto etnikem spojené. Agentura také mimo jiné zmiňuje, že díky opakovanému spojení Romů se zločinností již samotný název etnika kriminalitu asociuje (Agentura pro sociální začleňování, 2013, online).

Aktuálnější analýzu, o které se zmiňuje Romea.cz, provedla Jitka Votavová v roce 2015. Vyplývá z ní, že ze zkoumaných článků týkajících se příslušníků romského etnika vychází 76,55 % výzkumných jednotek negativně. Nejčastěji se přitom zkoumané příspěvky zabývaly tématem kriminálního jednání, sociálně vyloučených lokalit či problematickým občanským soužitím (Romea, 2016, online).

O tématu negativní prezentace Romů se zmiňuje také zpráva organizace Romea.cz, která vznikla v roce 2016. Ta poukazuje na množství hoaxů objevujících se na internetu. Oproti minulosti však vyzdvihuje vznik různých protihoaxových iniciativ, mezi které patří například Hate Free Culture či web Manipulátoři.cz. Ty se pak snaží uvádět dezinformace na pravou míru, čímž přispívají k dostupnosti objektivních informací o menšinách, mezi které Romové nezpochybnitelně patří (Romea, 2016, online).

I přes existenci protihoaxových webů se však často stává, že je internet místem největší koncentrace netolerance a slovních napadení. Tzv. hate speech se nejčastěji vyskytuje v internetových diskuzích pod články či pod příspěvky na sociálních sítích, které mnohokrát ani nejsou na Romy tematicky zaměřeny (Multikulturální centrum Praha, online).

Dle průzkumu internetových příspěvků je hate speech zaměřený na Romy nejčastěji zastoupen v podobě obviňování z nepořádku či přiřazování negativních vlastností. Často se však vyskytují také různé nadávky či připodobňování ke zvířatům či hmyzu (Multikulturální centrum Praha, online).

I přesto, že z kusých informací nelze do podkapitoly promítnout celkový přístup české majority k romské menšině, lze minimálně zhodnotit přístup, který mnoho příslušníků majority vůči Romům zaujímá. Vzhledem k uvedeným výzkumům je zřejmé, že česká média prezentují tuto menšinu mnohem častěji negativně, v důsledku čehož si průměrný český občan dělá o Romech odpovídající představu. Je přitom na místě podotknout, že oproti prezentaci médií neexistuje žádná konkrétní evidence, která by procento negativních jevů v poměru k počtu Romů uváděla a není tudíž možné posoudit, nakolik jsou média v procentuálním poměru negativních zpráv objektivní.

Je však jisté, že právě mediální masáž se promítá do povědomí občanů a mimo jiné způsobuje vznik předsudků ve společnosti. S tím souvisí i fakt, že jsou Romové často terčem posměchu a urážek.

4. Romská menšina a její odlišnosti v závislosti na českém prostředí

V rámci České republiky jsou dodnes Romové naší druhou nejrozšířenější minoritou. Svým způsobem se však stále jedná o nepochopené etnikum, které je v důsledku svých specifík ve vztahu k většinové společnosti poměrně problematické.

I přesto, že v současné době mnohokrát nedokážeme na základě vnějších znaků odlišit příslušníky romského etnika od většinové společnosti, existuje markantní rozdíl v kulturách obou národů, s čímž souvisí také jiná mentalita a nastavení těchto lidí. Osobně považuji za nutné tyto odlišnosti včetně jejich původu zmínit právě proto, abychom vzhledem k tématu této bakalářské práce dokázali více porozumět pohnutkám, které mnoho příslušníků české majority odsuzuje, aniž by vědělo, kde mají svůj původ.

4.1 Romská rodina

Prvním takovým specifíkem je vnímání instituce rodiny. V romském společenství příbuzní odedávna úzce navazovali vztahy s širokou rodinou. Dle typu vztahů se pak rozlišují dva základní typy, které Romové uznávají dodnes. Prvním z nich je tzv. "fajta", která je nejčastěji chápána jako společenství tvořené na základě pokrevního svazku, druhým a používanějším typem je tzv. "famelija", která zahrnuje pokrevní i afinitní členy rodiny (Davidová, 2010, s. 54).

Vzhledem k tomu, že je romská famelija dodnes důležitou funkční jednotkou, je život několika generací pospolu v současnosti stále běžnou praxí. Mimo tradici je společné bydlení výhodou převážně z finančního či praktického hlediska, jelikož bytová situace v České republice je velmi problémová. Zároveň se však rodina vzájemně dobře podporuje, čímž se brání před okolními vlivy, které by ji mohly poškodit. Davidová se zmiňuje například o hrozbě zákona, či lichvářů (Davidová, 2010, s. 54).

Soužití má však původ hluboko v minulosti, jelikož Romové byli od většinové společnosti od příchodu do Českých zemí striktně oddělováni a perzekuováni. Rodina se pak kvůli potřebě ochrany dokázala semknout, což přispělo k lepšímu uchování tradic a vzorců chování, čímž se upevňovala také identita společenství, která skýtala pro členy romské rodiny jistotu a bezpečí (Šuleř, 1999, s. 53).

Po generace také platilo, že romské velkorodiny fungovaly na patriarchálním principu, přičemž zde byla daná pevná struktura a hierarchie celého příbuzenstva. Zpravidla měl nejdůležitější postavení otec, který v rodině rozhodoval a zároveň odpovídal za chování rodiny na veřejnosti. Žena se oproti tomu nacházela v podřízené pozici a rozhodující postavení měla zejména v domácnosti, kde obstarávala veškeré domácí povinnosti (Šuleř, 1999, s. 53). Říčan také uvádí, že ženy byly velmi ceněny podle plodnosti. Pokud tedy romská žena nemohla partnerovi zajistit potomka, muž měl plné právo na to, ji opustit (Říčan 2000, s. 46-47).

Takové rodinné nastavení přetrvávalo ještě do nedávné minulosti, kdy muži mívali větší privilegia než ženy. I v současnosti primární role partnerky spočívá v péči o domácnost a děti, v posledních třiceti letech se však rozdíl začíná vytrácet a ženy v romské společnosti často dosahují rovnocennosti (Davidová, 2010, s. 65).

I přes partnerskou rovnost ale důraz na plození dětí stále trvá, což potvrdilo poslední sčítání lidu z roku 2001, které prokázalo, že množství dětí připadající na romskou ženu je oproti české ženě markantně vyšší (Český statistický úřad, 2013, online).

Dalším specifickým romských rodinných vztahů je úcta prokazovaná starým lidem. Stáří je u Romů odedávna považováno za ukazatel moudrosti a životních zkušeností nabraných během života. I proto vždy nejstarší členové rodiny představovali pro zbytek komunity sociální oporu (Davidová, 2010, s. 67). Říčan toto tvrzení doplňuje tím, že Rom v domově důchodců je opravdu vzácnou výjimkou (Říčan, 2000, s. 48).

Je však samozřejmě nutné poznamenat, že díky generačnímu vývoji se pozvolna proměňuje i tato rodinná sféra Romů. Na základě postmoderního znehodnocování lidí v důchodovém věku, kteří jsou zejména díky mediální masáži prezentováni jako finanční přítěž společnosti, jsou dokonce i v romských komunitách často vnímáni negativněji, než v minulosti (Davidová, 2010, s. 67).

To potvrzuje i výzkum, kde například mnoho respondentů přiznalo, že romské děti s přibývajícím věkem, kterou jim poskytují rodiče, vyjadřují starším členům rodiny čím dál menší respekt. Mladší generace Romů pak obecně inklinuje k rovnocennosti a několik málo respondentů dokonce uvedlo, že by v případě potřeby umístili rodiče do ústavu. I přesto se však postavení starších lidí v romské rodině mění nejpomaleji (Davidová, 2010, 69-70).

4.2 Romská mentalita

Romové se vyznačují velmi temperamentní a spontánní povahou. Jejich mentalita se projevuje napříč veškerým životem, který toto etnikum vede. Říčan odhaluje základní aspekty jeho životního stylu, které s majoritním obyvatelstvem nekorespondují, což mnohdy vede k různým konfliktům napříč generacemi. Prvním aspektem, který zmiňuje je skupinová koheze, která již byla v předchozím textu zmíněná v souvislosti se soudržností širokých rodin. Díky ní mnoho Romů jen neochotně vystupuje individuálně, což se projevuje například na různých úřadech, kde konkrétního jedince doprovází mnoho dalších členů skupiny či při prosté romské hře, během níž se zpravidla shlukuje mnoho dětí dohromady, namísto toho, aby si hrály samy (Říčan, 2000, s. 52).

S touto vlastností se může pojít i horší výkon romských dětí ve škole, které nejsou na individuální práci mimo kolektiv narozdíl od většinových dětí zvyklé, protože v přirozeném romském prostředí jsou za identické jednání napomenuty. Původ takového jednání pak můžeme odvozovat z romského přísloví “Nikdy nechod’ nikam sám, nebo tě zabijou”, které se této menšině v historii bohužel nejednou potvrdilo (Říčan, 2000, s. 53).

Vágnerová dále uvádí, že s tendencí ke sdružování se pojí společnosti často neuznávané aktivity, které provází hlučná zábava a ruch. Pro Romy je však vzhledem k jejich nátuře nepochopitelné, proč je pro majoritu takové jednání rušivé a nepřístojné, jelikož mají od přírody odlišnou náturu. To samozřejmě vede k dalším konfliktům z velké části způsobených i nekritičností romské menšiny, která si není ochotna přiznat svůj podíl viny (Vágnerová, 2008, s. 680-681).

Důvod, proč Romy hlučná zábava i přes nevoli okolí obecně tolik láká, nalezneme v dalším charakteristickém rysu jejich povahy, kterým je preferování prožitků. Toto etnikum totiž upřednostňuje primární uspokojování všech momentálních potřeb i přes riziko budoucích nesnází, které v důsledku toho mohou nastat (Bakalář, 2004, s. 75).

Právě nezáměr o budoucnost v porovnání s přítomností často vede k potížím spojených s předčasným utracením příjmu, které s Romy dále řeší sociální pracovníci či zaměstnavatelé. Vzhledem k historickému kontextu je však díky okolnostem, které romskou populaci provázely napříč staletími, romský člověk naprogramovaný žít ze dne na den, jelikož jeho budoucnost byla často nejistá. (Říčan, 2000, s. 54) Bakalář proto dodává, že právě z toho důvodu se u Romů pravidelně střídá období hojnosti s obdobím naprosté nouze (Bakalář, 2004, s. 79).

Dalším specifikem spojeným s romskou mentalitou je míra solidarity, kterou si příslušníci této komunity vzájemně projevují. Ochota dělit se byla odedávna nezbytná, jelikož v dobách permanentního ohrožení bez ní romská skupina neměla šanci na přežití (Říčan, 2000, s. 53).

Bakalář tuto vlastnost řadí do celku nepsaných zákonů Romů, které souhrnně označuje jako tzv. romipen. Upozorňuje však na to, že ač romská minorita chápe takové nepsané zákony jako spravedlnost, na gadžovské obyvatelstvo to pravděpodobně bude působit opačným dojmem. V případě již zmíněné solidarity totiž Romové v minulosti neznali slovo "půjčit". Pokud danou věc potřebovali, vzali si ji bez předpokladu vrácení nazpět, což však většinové obyvatelstvo přirozeně vyhodnocuje jako krádež (Bakalář, 2004, s. 77).

Krádeže však samozřejmě pramení hlavně ze samotné povahy vztahů s většinovou společností, které se vyvíjely po generace. Po mnohá staletí si totiž Romové pomocí lidové slovesnosti předávají různé anekdoty, které se tematicky často zmiňují o konfliktu dvou světů mezi Romy a většinovou společností končící lstí, díky které Rom nad majoritou vyzraje. To pak přirozeně podporuje postoj, který využívání gadžů schvaluje (Bakalář, 2004, s. 131).

Drobné krádeže jsou společně s vybydlováním bytů jedním z nejčastějších důvodů k nelibosti majoritního obyvatelstva k Romům. Charakteristickým rysem užívání bytu Romy je totiž následná devastace, v jejímž následku je nutná generální oprava či kompletní demolice. Říčan vidí původ tohoto jednání převážně v psychologii. Romové podle něj odmítají gadžovská obydlí a své vandalství vnímají jako projev vzdoru a hořkosti vůči majoritě (Říčan, 2000, s. 37-38). Mimo jiné Romové většinou neuznávají bytové uspořádání, které jim společnost nabízí, jelikož česká domácnost je oproti typickému romskému bytu odlišně koncipována a neumožňuje tak této minoritě plně rozvíjet jejich domácké zvyky (Říčan, 2000, s. 37).

4.3 Problematika romské nezaměstnanosti a nevzdělanosti jako hlavní předmět kritiky společnosti

I přesto, že se v průběhu let postoj české společnosti k Romům postupně zlepšuje, je romská menšina vnímána stále velmi negativně. Mnoho Čechů poukazuje na častou neochotu Romů se vzdělávat, či docházet do zaměstnání. Tato kapitola popisuje historický zlom, který ovlivnil situaci na trhu práce až do současnosti a odhaluje nejčastější příčiny romské nezaměstnanosti.

Povinnost pracovat měl v minulém režimu každý, kdo nechtěl být vyšetřován za příživnictví, za které toho času hrozil až trest odnětí svobody. Zaměstnání pro občany znamenalo nejen stálý finanční příjem, ale i sociální ochranu celé rodiny. V systému, kdy bylo zaměstnání zákonnou povinností, pak pro stát nebylo obtížné donutit podnik, aby zaměstnal několik nekvalifikovaných pracovníků navíc, zároveň se však nejednalo o příliš lukrativní pracovní pozice.

Často se tak stávalo, že Romové s ohledem na nízkou kvalifikaci pracovali převážně na dělnických pozicích společně s dalšími lidmi žijícími v sociálním vyloučení. Takové kontakty Romy často nutily přejímat patologizovanou kulturu, což napomohlo k jejich segregaci na trhu práce i v současném světě (Socioklub, 1999, s. 359).

Situace Romů na trhu práce se znovu velmi změnila po roce 1989, kdy se centrálně řízené hospodářství změnilo na tržní. Díky těmto změnám se radikálně proměnila také poptávka zaměstnavatelů v neprospěch Romů. Stalo se tak převážně z důvodu tzv. “zeštíhlování ekonomiky”, které se vyznačovalo například decentralizací velkých stavebních podniků, rozpadem jednotných zemědělských družstev či ukončením mzdové nivelizace vedoucí k rostoucímu oceňování kvalifikované pracovní síly (Socioklub, 1999, s. 356).

Dle Říčana taková změna zastihla mnoho občanů nepřipravených, jelikož atmosféru sociální jistoty zničenou vystřídala doba, kdy se každý jedinec musí o vlastní zajištění zasadit sám. Díky vzniku tržního hospodářství se tak nekvalifikovaní Romové často ocitli bez zaměstnání, aniž by jim příslušný úřad obstaral nové, jako tomu bylo za minulého režimu (Říčan, 2002, s. 30).

Hůlová a Steiner dále zmiňují, že v současném tržním nastavení společnosti existuje hned několik vzájemně působících příčin, díky kterým je pro Romy aktuálně obtížnější sehnat zaměstnání.

První z nich je nedostatečná motivace k práci, která je dána především solidárními sítěmi v rámci romských rodin. Často se totiž stává, že mnoho Romů se v nouzi, namísto snahy o nápravu situace, obrací na svou rodinu s žádostí o výpomoc v podobě půjčky, poskytnutí jídla či přístřeší. Mnoho rodin by pak podle autorů bez hladovění těžko přežilo pouhý měsíc (Hůlová, Steiner in Hirt, Jakoubek, 2006, s. 92).

Za další solidární síť lze považovat také sociální dávky vyplácené státem, které slouží jako krajní záchrana pro občany v hmotné nouzi. Zároveň však vyplácení této podpory vede často k neochotě změnit způsob života a k následné závislosti na příjmu z dávek jako na hlavním příjmu (Socioklub, 1999, s. 364).

Další a zřejmě nejdůležitější příčinou nezaměstnanosti Romů zůstává nedostatečné vzdělání. To je dle Horváthové dáno hned několika faktory. Prvním z nich je bezradnost českých škol v přístupu ke specifickým romským dětem obecně. Tyto děti jsou totiž učiteli často nedostatečně přijímány z důvodu sociálních nedostatků, v následku čehož jsou pak přeřazovány do speciálních škol, kde se vzdělávají spolu s mentálně postiženými žáky (Horváthová, 2002, s. 57).

O tom se mimo jiné zmiňuje také článek Amnesty international z roku 2019, který informuje o kritice postoje České republiky vůči vzdělávání Romů vyjádřené Evropským soudem pro lidská práva, Evropskou komisí i Výborem OSN. Konkrétním předmětem zájmu se stalo hromadné umístění romských dětí do speciálních škol, které bylo v roce 2007 označeno rozsudkem Evropského soudu jako porušování jejich práv. V souvislosti s tím Evropská komise v roce 2014 zahájila proti České republice řízení pro porušení právních předpisů EU proti diskriminaci (Amnesty international, 2019, online).

V následku toho zákonodárci v roce 2015 přijali školskou novelu a pravidla pro začlenění do běžných škol. Aktuálně se žák, jeho rodiče či jiní zástupci společně se školní inspekcí mohou obrátit na Národní ústav pro vzdělávání a žádat o přezkoumání zařazení do zvláštní třídy (Aktuálně.cz, 2017, online).

Dalším faktorem, který hraje v otázce romské nevzdělanosti velkou roli, je však také samotná absence spolupráce rodičů romského dítěte se školou. Romské děti jsou pak díky častému nevyhovujícímu prostředí na výuku nedostatečně připraveny a chybí jim tak motivace k dalšímu rozvoji (Horváthová, 2002, s. 57).

Mimo nízkou kvalifikaci romských příslušníků, která jejich nezaměstnanost bezesporu způsobuje, tkví dle Hůlové a Steinera další příčina nezaměstnanosti v hluboké zadluženosti, která vede k odmítání začlenění do legálního trhu práce, jelikož by to pro romskou rodinu znamenalo zabavení části příjmů. Místo toho dlužníci volí zaměstnání na černo tak, aby jim vydělaná částka zůstala celá (Hůlová, Steiner in Hirt, Jakoubek, 2006, s. 91-103).

Posledním faktorem, který hraje v otázce romské nezaměstnanosti velkou roli, je stereotypní postoj majoritní společnosti, která na toto etnikum nahlíží s odstupem. Zaměstnavatelé pak mnohdy dají přednost gadžovským uchazečům před romskými (Gjuričová, 1999, s. 25).

O diskriminaci na trhu práce hovoří také Steiner a Hůlová, kteří zmiňují, že Romové jsou zaměstnavateli odmítáni kvůli rozšířenému názoru, který příslušníky romského etnika považuje za osoby s horší pracovní morálkou. Samotná diskriminace přirozeně vede ke snížení motivace k získávání dovedností či pracovních návyků (Hůlová, Steiner in Hirt, Jakoubek, 2006, s. 91-103).

5. Výzkumné šetření

V následující kapitole je konkrétně popsán cíl, koncepce a samotné výsledky výzkumného šetření, které přímo navazuje na teoretickou část. Díky realizaci výzkumu pak bakalářská práce nabývá smyslu.

5.1 Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zmapování pocitů romské minority ze soužití v české společnosti z pohledu dvou rodin rozdělených dle příslušné hierarchické pozice ve společnosti. K naplnění cíle slouží jeho transformace do hlavní výzkumné otázky (HVO):

- *Jak Romové nahlíží na vztahy s většinovou společností?*

Hlavní výzkumná otázka je dále rozdělena do šesti dílčích výzkumných otázek:

- DVO I. Identifikují se respondenti jako příslušníci romské národnosti? Jsou v této oblasti ovlivněni majoritou?
- DVO II. Jaké jsou zkušenosti Romů s netolerancí ze strany české majoritní společnosti?
- DVO III. Jaký vztah mají k české majoritní společnosti sami Romové?
- DVO IV. Mají Romové návrh na zlepšení vztahů s majoritní společností, ve které žijí?
- DVO V. Jak hodnotíte vztahy Romů s majoritní společností?
- DVO VI. Existují dle Vašeho názoru konkrétní kroky, které lze učinit pro zlepšení vzájemného vztahu?

Dílčí výzkumné otázky¹ jsou dále rozpracovány do konkrétních tazatelských otázek (TO) viz tabulka 2.

¹ První čtyři dílčí výzkumné otázky (DVO) byly položeny romským respondentům. Pátá a šestá DVO je určena pro odborníka z řady většinové populace, který s Romy dlouhodobě spolupracuje.

Tabulka 2: Přehled HVO, DVO a TO

Hlavní výzkumná otázka (HVO)	Dílčí výzkumné otázky (DVO)	Tazatelské otázky (TO)
<p>Jak Romové nahlíží na vztahy s většinovou společností?</p>	<p>DVO I. Identifikují se respondenti jako příslušníci romské národnosti? Jsou v této oblasti ovlivněni majoritou?</p>	<p>TO 1. Považujete se za příslušníka romské národnostní menšiny? Pokud ne, proč?</p>
		<p>TO 2. Do jaké subetnické skupiny se řadíte?</p>
		<p>TO 3. Ovlivňuje Vás většinová společnost v přijímání své národnosti?</p>
		<p>TO 4. Přihlásíte se při sčítání lidu k romské národnosti?</p>
		<p>TO 5. Znáte romskou kulturu?</p>
	<p>DVO II. Jaké jsou zkušenosti Romů s netolerancí ze strany české majoritní společnosti?</p>	<p>TO 6. Setkal jste se na základě Vaší etnicity s negativními reakcemi okolí?</p>
		<p>TO 7. Setkal jste se na základě Vaší etnicity s předsudky okolí?</p>
		<p>TO 8. Jak definujete pojem diskriminace?</p>
		<p>TO 9. Zažil jste dle svého názoru diskriminaci na vlastní kůži?</p>
		<p>TO 10. Vnímáte rozdíl mezi oslovením Rom/cikán? Pokud ano, respektuje to Vaše okolí?</p>

DVO III. Jaký vztah mají k české majoritní společnosti sami Romové?	TO 11. Máte přátele z řady většinové populace?
	TO 12. Vnímáte posun ve vývoji vztahů s členy majoritní společnosti v čase?
	TO 13. Vadilo by Vám, kdyby měl Váš blízký příbuzný partnerský vztah s příslušníkem majoritní společnosti?
	TO 14. Zažil jste ze strany Romů naopak netoleranci zaměřenou proti příslušníkům majoritní společnosti?
	TO 15. Používáte v běžné komunikaci při označování příslušníků majoritní společnosti apelativum „gadžo“? Pokud ano, jak na to reaguje majoritní okolí?
DVO IV. Mají Romové návrh na zlepšení vztahů s majoritní společností, ve které žijí?	TO 16. Co by Vám pomohlo k tomu, abyste se ve společnosti cítil/a více přijímaný?
	TO 17. Co Vám naopak v aktuálním nastavení společnosti vyhovuje?
	TO 18. Víte, na koho se v případě rasové diskriminace obrátit?
DVO V. Jak hodnotíte vztahy Romů s majoritní společností?	TO 19. Myslíte si, že Romové v České republice zažívají ze strany majoritní společnosti netoleranci či dokonce diskriminaci? Pokud ano, jak se projevuje?

		TO 20. Potýkal jste se v rámci svého pracovního působení vůči Romům s netolerancí či diskriminací?
		TO 21. Existují mezi Romy, se kterými pracujete, jedinci, kteří se neidentifikují jako příslušníci romské národnostní menšiny z důvodu tlaku majority?
	DVO VI. Existují dle Vašeho názoru konkrétní kroky, které lze učinit pro zlepšení vzájemného vztahu?	TO 22. Jak by podle Vás mohla majoritní společnost přispět ke zlepšení vzájemných vztahů?
		TO 23. Jaký máte názor na pozitivní diskriminaci?
		TO 24. Vnímáte segregaci Romů čistě jako důsledek jednání majoritní společnosti? Pokud ne, jakou změnu by mohli učinit sami Romové?

5.2 Koncepce výzkumného šetření

Pro vlastní výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Ta se oproti kvantitativnímu šetření zaměřuje na sběr podrobnějšího a výstižnějšího typu informací, který umožňuje blíže poznat respondenta (Gavora, 2010, s. 35). Při kvalitativním výzkumném šetření tak není cílem mechanicky zmapovat co nejširší vzorek populace, nýbrž hlouběji proniknout do zkoumané problematiky u konkrétních osob. Vzhledem k tomu, že cílem bakalářské práce je zmapování pocitů romské minority ze soužití v české společnosti, považují kvalitativní výzkum za vhodnější variantu.

Jako hlavní metody získávání kvalitativních dat pak Miovský uvádí pozorování, interview s jednotlivcem či se skupinou, kvalifikovaný odhad a sběr informací z textových či jiných typů dokumentů. S ohledem na zaměření empirické části bakalářské práce byla pro účel výzkumného šetření zvolena metoda moderovaného rozhovoru (tzv. interview), která pro správné využití vyžaduje nejen citlivý přístup, nýbrž i kultivaci schopnosti introspektivního a extrospektivního pozorování respondenta (Miovský, 2006, s. 141).

Gavora (2010, s. 137) dále uvádí, že interview dělíme do tří základních skupin. Jedná se o nestrukturované, polostrukturované a strukturované interview. Tato bakalářská práce využívá polostrukturovaný typ, který je považovaný za kompromis výše zmíněných. Dle Miovského tkví jeho výhoda v tom, že umožňuje tazateli postupovat dle připraveného schématu (tzv. jádra interview), zároveň však nevylučuje možnost doptávání se, která tazateli pro zpracování výzkumu nabízí nadstavbu (Miovský, 2006, s. 160).

Pro interview byla zvolena metoda záměrného výběru respondentů, kterou Miovský charakterizuje jako takový postup, kdy cíleně vyhledáváme pouze účastníky s konkrétními vlastnostmi. V tomto případě jsou do výzkumného šetření zahrnuti respondenti ze dvou romských rodin, kteří byli zvoleni na základě jejich hierarchické pozice ve společnosti. Konkrétně jsem využila členění rodin podle kritérií, které ve svém díle s názvem Sociologie uvádí Giddens. Jedná se o segregaci na vyšší třídu, kterou tvoří pouze hrstka nejbohatších jednotlivců, střední třídu sestávající z většiny obyvatel, dělnickou třídu, která se skládá z osob manuálně pracujících a třídu chudoby, která je tvořena osobami žijícími ve velmi znevýhodněných podmínkách na okraji společnosti (Giddens, 2013, s. 434-435). K účasti na tomto kvalitativním výzkumném šetření byly osloveny rodiny reprezentující střední a dělnickou třídu o celkovém počtu sedmi respondentů, kteří odpovídali na tazatelské otázky 1–18. Vzhledem k tomu, že respondenti byli příslušníky dvou rodin z rozdílných poměrů, byly rozhovory provedeny formou dvou skupinových interview. Setkání sloužící k zodpovězení dílčích výzkumných otázek V a VI se dále zúčastnili dva odborníci, jakožto zástupci obou zmiňovaných kultur, kteří s Romy dlouhodobě spolupracují. Tyto rozhovory byly provedeny formou individuálních interview. Jeden z rozhovorů je obsažen v příloze 1.

Oslovení informantů z řady romské populace proběhlo přes terénní pracovníci působící v Hradci Králové, která pracuje s nejrůznějšími skupinami Romů napříč všemi sociálními vrstvami společnosti. Ta na základě potřeb výzkumného šetření kontaktovala vyhovující informanty, se kterými následně domluvila termín interview.

Již zmíněné odborníky jsem pak telefonicky kontaktovala na základě doporučení pracovníka magistrátu města, se kterým jsem empirickou část své bakalářské práce taktéž konzultovala. Základní informace o informantech obsahují tabulky 3 a 4. Všem informantům byla před rozhovorem zaručena anonymita.

Tabulka 3: Přehled romských informantů

Rodina	Hierarchická pozice ve společnosti	Pohlaví	Povolání	Rodinná role	Označení informanta
X	Střední třída	Muž	Podnikatel	Otec	I1
	Střední třída	Žena	Prodavačka v cukrárně	Matka	I2
	Střední třída	Muž	Žák základní školy	Syn	I3
	Střední třída	Žena	Prodavačka v prodejně Douglas	Dcera	I4
Y	Dělnická třída	Muž	Zedník	Otec	I5
	Dělnická třída	Žena	Příjemce invalidního důchodu	Matka	I6
	Dělnická třída	Muž	Kuchař	Syn	I7

Tabulka 4: Přehled informantů z řady odborníků

Příslušnost	Doba praxe	Povolání	Označení informanta
Příslušnost k majoritní společnosti	38 let	Zaměstnanec speciální školy	I8
Příslušnost k romské menšině	18 let	Terénní sociální pracovnice	I9

Gavora uvádí, že pro úspěšné absolvování interview je nezbytné respondenta během vstupní části rozhovoru motivovat a zaujmout (Gavora, 2010, s. 137-138). V úvodu setkání jsem se tedy s informanty vystupujícími v této bakalářské práci sblížila skrze osobní představení a seznámení s cílem své bakalářské práce. K zaujetí a otevřenosti romských respondentů přispěla také samotná přítomnost terénní sociální pracovnice, která informanty s žádostí o interview oslovila. Vzhledem k dlouhodobé spolupráci, kterou měla pracovnice s uvedenými respondenty navázanou, probíhalo setkání v uvolněném a přátelském duchu.

Vzhledem ke snaze navodit příjemnou atmosféru byla setkání se všemi informanty realizována v jim známém prostředí. Zatímco v případě romských rodin se jednalo o domácnost, rozhovor s I8 proběhl na půdě kanceláře a interview s I9 bylo uskutečněno ve venkovních prostorech. Pro navození příjemnější atmosféry a hladší průběh konverzace jsem si po výslovném souhlasu všech zúčastněných odpovědi nahrávala na záznamové zařízení. Veškerá setkání byla realizována v dubnu roku 2021.

5.3 Výsledky výzkumného šetření

Následující podkapitola se věnuje analýze dat výzkumného šetření získaných z realizovaných rozhovorů s respondenty. K vyhodnocení těchto informací je text členěn dle dílčích výzkumných otázek a následných tazatelských otázek, přičemž na závěr každé DVO připadá krátké shrnutí.

Dílčí výzkumná otázka I.

DVO I. Identifikují se respondenti jako příslušníci romské národnosti? Jsou v této oblasti ovlivněni majoritou?

První dílčí výzkumná otázka má za cíl pomocí TO 1–5 zjistit, zda se romští informanti identifikují se svou příslušností k romské národnostní menšině a zda jsou v tomto ohledu ovlivňováni majoritní společností. Tazatelské otázky jsou položeny tak, aby bylo možné ověřit pravdivost jejich tvrzení, a zároveň určují, do jaké míry jsou respondenti s romskou kulturou spjati. V tazatelských otázkách se tak zjišťuje nejen samotné vnímání informantů, nýbrž i povědomí o romské kultuře, subetnických skupinách či vliv společnosti jako možného faktoru, který Romy od romské příslušnosti může odrazovat.

TO 1. Považujete se za příslušníka romské národnostní menšiny?

Všichni dotázaní na otázku odpověděli jednoznačně ano, přičemž bylo z odpovědí zřejmé, že I1 je na příslušnost k romské národnosti velmi hrdý. Informantka I2 uvedla, že nerozumí tomu, proč by měl někdo příslušnost k romské národnostní skupině skrývat, když se jedná o přirozenou součást jeho osobnosti.

TO 2. Do jaké subetnické skupiny se řadíte?

Na základě odpovědí na TO 2 mohu posoudit, že rodina X měla o svém původu velmi rozsáhlé znalosti. I2 odpověděla, že pochází ze skupiny slovenských Romů od maďarských hranic, přičemž má velmi širokou rodinu, kterou na Slovensku navštěvuje. I přes to však nejbližší příbuzní dlouhodobě žijí v České republice. Během rozhovoru I2 zmiňovala také propastné rozdíly, které mezi slovenskými Romy existují. Stejně jako většinová populace se i slovenští Romové dále člení na různé společenské

vrstvy neboli kasty, v rámci kterých udržují vzájemné vztahy. I1 odpověděl, že pochází ze skupiny olšských Romů, kteří dlouhodobě dodržovali pravidlo ukládající uzavřít manželství pouze v rámci této subetnické skupiny. S dobou se však pravidla olšské komunity rozvolnily a I1 tak mohl za manželku pojmout I2, která se při rozhovoru se smíchem označila za Rumungre, což je částečně hanlivý výraz pro jiné než olšské Romy. Společně pak mají dvě děti, které jsou ve výzkumném šetření označeny jako I3 a I4. Oba se pak považují za příslušníky obou výše zmíněných subetnických skupin. V rodině však dále figuruje například babička označující se za světskou Romku.

Rodina Y oproti první rodině naopak o problematice subetnických skupin neměla ucelené informace. Během zodpovídání TO 2 si I6 nebyla jistá, do které skupiny Romů by se měla řadit. Pro přiblížení otázky jsem se informantky doptala, odkud pochází její rodina a zda dodržují nějaké konkrétní romské zvyky. Na základě odpovědi jsem vyrozuměla, že I6 i I5 přísluší k slovenské subetnicné skupině. Společně pak mají tři děti, přičemž se našeho rozhovoru zúčastnilo pouze jedno z nich (označováno jako I7). I7 na TO 2 odpověděl, že dělení Romů do subetnických skupin nezkoumal.

TO 3. Ovlivňuje Vás většinová společnost v přijímání své národnosti?

I1 a I2 odpověděli tak, že samotnou příslušnost k romskému etniku neskrývají a naopak jsou na své romství pyšní. I2 uvádí, že v jejím životě občas nastane situace, kdy se jí okolí zeptá na to, zda je Romkou, na což odpovídá kladně. I1 však přiznal, že v dětství byla situace jiná, jelikož ho tlak majoritní společnosti podněcoval k tomu, aby příslušnost tajil. I4 následně uvedla, že bývaly doby, kdy se za to, že je Romka, styděla. V návaznosti na to I4 sdělila, že kvůli tlaku okolí dříve nechtěla na sociálních sítích sdílet fotky z rodinných oslav, aby na ni známí z řady většinové společnosti nezměnili názor. Strach z reakcí majority se u I4 projevil také v oblasti zaměstnání, kdy svou příslušnost několik měsíců tajila kvůli strachu z výpovědi. I3 pak uvedl, že národnost neskrývá.

I1 dále zmínil, že romské okolí je však majoritou ovlivněno podstatně více. Konkrétně zmiňoval známého, který si nechal pozměnit romské příjmení na české na základě doporučení příslušníků majority.

Odpovědi členů rodiny Y byly poměrně stručné. I5 a I6 odpověděli, že svou romskou příslušnost nezpochybňují. Stejně jako I1 a I2 však uznávají, že se v dětském věku za to, že jsou Romové, styděli. I5 uvedl podobně jako I1 příklad ze svého okolí. „*Na Romech pozoruji, že se snaží přiblížit gadžům. Je to vidět na tom, jak se jim snaží vyrovnat okázalým majetkem aby, dokázali, že jsou stejně dobří.*“ I7 uvedl, že se za to, že je Rom, nestydí. Sám s Romy hodně kamarádí a nečiní mu potíže se s romskou národností ztotožnit.

TO 4. Přihlásíte se při sčítání lidu k romské národnosti?

Odpovědi na otázku, zda se informanti během sčítání lidu přihlásí k romské národnosti, byly poměrně stručné.

Rodina X složená z informantů 1–4 jednoznačně prohlásila, že ve formuláři romskou národnost uvedou. Rodina Y složená z informantů 5–7 oproti tomu prozradila, že informace vyplňovala společně s pracovníci, která jim příslušnost k romské národnosti na výběr nedala. Nemohli se tedy ke své příslušnosti přihlásit.

TO 5. Znáte romskou kulturu?

Informanti I1 a I2 měli o romské kultuře i historii velmi rozsáhlé znalosti. I3 a I4 pak oproti rodičům neznali historii Romů zcela dokonale, přesto však měli dostatečné povědomí o tom, jak se vztahy Romů s majoritou vyvíjely v čase. Zároveň také během rozhovoru kladli mnoho otázek, ze kterých usuzují, že je téma zajímavé.

I2 uvedla, že v rodině X je pro všechny členy velmi důležitá vzájemná soudržnost s důrazem na vnitřní hierarchii, kdy je striktně dodržována role muže, jako hlavy rodiny. Ženy jsou pak dle informantky od dvanácti let vedeny ke starosti o domácnost. I1 mi dále přiblížil zvyky Romů, které zahrnují setkávání široké rodiny či projevování úcty ke starším lidem. Všichni členové rodiny pak mluví romským jazykem. I4 zmínila: „*Já i brácha romským jazykem taky mluvíme. Mně už ale chybí správný přízvuk.*“ I1 pak dodal, že je nutné znát vlastní historii, jelikož je od ní odvislý také romský temperament i zvyky.

I přesto, že jsou Romové oproti většinové společnosti v dodržování tradic striktnější, dnešní doba mění i jejich zvyky. I4 například společně s I2 chodí do práce, čímž motivují i další ženy z širší rodiny. I4 uvedla: „*Já a mamka třeba do práce chodíme. Když jsem to pak říkala sestřenkám, rozhodly se být taky finančně nezávislé a teď normálně pracují.*“ Ústup od pravidel zmiňuje také I1, který hovoří o zvycích, které dodržovali v rodině za jeho dětství: „*Třeba dědovi a ještě mému tátovi nesměla přejít žena s periodou přes cestu, natož aby vkročila do kuchyně. U nás doma už ale tyhle pravidla striktně nedodržujeme.*“ Dalším zajímavým romským zvykem, který I1 uváděl, bylo kradení a následné vyplácení nevěsty, které olašští Romové praktikují do dnešních dní.

Rodina Y si na romské kultuře tolik nezakládá. Během odpovědi I6 zmínila, že romskou historii prakticky nezná. I5 k tomu však dodal, že základní romské zvyky dodržují. Konkrétně zmiňoval, že si oproti majoritní společnosti zakládají na projevování emocí prostřednictvím různých zdobnělin sprostých slov či fyzickým kontaktem: „*Vy byste si třeba mysleli, že si vzájemně nadáváme, ale přitom si tím vyjadřujeme, že se máme rádi.*“ K romskému temperamentu se pak ještě I5 a I6 vyjadřovali v souvislosti s vysokou mírou žárlivosti, kterou si navzájem projevují či v souvislosti se zpravidla vypjatějším řešením konfliktů. Na otázku, zda rodina mluví romsky, odpovídal I7: „*To umí trochu jen táta.*“

Jako další romské specifikum zmiňuje I5 romskou soudržnost. Neplatí to však vždy, jak zmínila I6: „*Já se s rodinou nestýkám, vždycky zavolali jen ve chvíli, kdy chtěli půjčit peníze. Vidáme se tak jenom na pohřbech nebo podobných událostech.*“

Vzhledem k tomu, že bylo interview provedeno v domácnosti obou rodin, jsem měla možnost bližšího pozorování jejich způsobu života. Bez ohledu na to, zda rodina pocházela z nižší či vyšší sociální vrstvy, ke mně byli všichni informanti během návštěvy velmi pozorní a pohostinní. Samozřejmostí pro ně bylo nepřetržité nabízení jídla a pití, které mi v obou případech nabízela dcera informantů. Celkově jsem také vyzorovala, že všichni členové rodiny se vůči sobě navzájem chovají velmi vřele. Náklonost si pak projevovali například smíchem či oproti majoritě mnohem častějším fyzickým kontaktem. Společné znaky také nesly oba byty informantů, které se vyznačovaly zejména velkým množstvím fotografií příbuzných.

Shrnutí dílčí výzkumné otázky I.

Vzhledem k odpovědím v předchozím textu je zřejmé, že rodina X se k romské národnosti hrdě hlásí, což se odráží i ve znalostech, které o své kultuře a zvycích členové této domácnosti mají. Mimo jiné je zřejmé, že se informanti z rodiny X na téma DVO I baví s nadšením. I přesto však po položení TO 3 vyšlo najevo, že v mladém věku pro ně romská příslušnost představovala téma, o kterém hovořili jen neochotně, jelikož je v tomto ohledu majorita ovlivňovala. Nyní jsou však na romský původ pyšní a jsou rozhodnutí svou národnost uvést i během sčítání lidu.

Rodina Y oproti tomu sice uvedla, že se s romskou příslušností identifikuje, během kontrolních otázek, které zkoumaly znalost jejich kultury, se však prokázalo, že informanti 5–7 mají v tématu znalostní mezery. Mimo všeobecné vědomosti však informanti vyjádřili hrdost na romský temperament a zvyky, které jsou pro ně viditelně stěžejní. Stejně jako členové rodiny X byli i příslušníci k rodině Y ovlivněni v přijímání romského původu majoritou, s čímž se však postupem času taktéž vyrovnali. Důležitou otázku pak vyvolává informace, podle níž rodina nedostala možnost uvést během vyplňování formuláře ke sčítání lidu romskou národnost. Vzhledem k vlažnějšímu zájmu o romskou komunitu však nelze určit, zda se jednalo o pochybení pracovnice, či zda informanti odpovídali nepravdivě.

Obě rodiny se dle poskytnutých informací identifikují jako příslušníci romské národnostní menšiny. Po porovnání je zřejmé, že rodina X se s romskou národností ztotožňuje značně více. I přesto však všichni informanti během pozorování vykazovali identické znaky, které jsou pro romskou národu typické. Jednalo se tak například o pohostinnost, vřelost či častější potřebu fyzického kontaktu.

Dílčí výzkumná otázka II.

DVO II. Jaké jsou zkušenosti Romů s netolerancí ze strany české majoritní společnosti?

Druhá dílčí výzkumná otázka prostřednictvím TO 6–10 zkoumá samotné zkušenosti romských respondentů s netolerancí či dokonce s diskriminací. Tazatelské otázky cílí převážně na uvedení konkrétních zkušeností romských informantů s projevy odmítání

společnosti, přičemž TO 8 kontroluje, zda je u romských informantů pojem diskriminace pochopen správně a nedochází tak k mylnému spojování tohoto apelativa se znaky nevystihujícími diskriminaci.

TO 6. Setkal jste se na základě Vaší etnicity s negativními reakcemi okolí?

V rámci TO 6 odpověděli všichni informanti kladně. Ve všech případech také zaznělo, že nejhorší negativní reakce vznikaly mezi dětmi ve škole.

Šikanu na základě barvy pleti blíže popsal I1: „*Když jsem byl menší, nikdo se mnou nechtěl kamarádit. Děti se mě štítily i přesto, že jsem chodil lépe a čistěji oblekaný než oni. Když jsem pak viděl, jak ostatní žijí, byl to oproti naší domácnosti obrovský rozdíl (pro ně) v negativním smyslu.*“. Podobně se vyjadřuje také I4. „*Když jsme byli s bráchou mladší, museli kvůli tomu rodiče do školy, protože se nám ostatní smáli za to, že jsme Romové. Teď už je to ale v pohodě.*“ I2 dále uvádí, že mimo školu aktuálně se svým okolím potíže nezažívá. „*Občas se mě akorát ostatní opatrně ptají, jestli nejsem cizinka. Na to odpovídám, že jsem Romka. Teď v dospělosti už ale není problém to přiznat.*“

Podobnou situaci jako I1 popisuje i I5, který říká: „*Dokonce jsme museli situaci řešit i ve škole, protože nám děti chodily domů nešťastné. Ostatní děti v mladém věku totiž umí být pěkně zlé a rodiče si to nepohlídají.*“ I6 dále zmiňuje, že i v současné době se čas od času rodina s nepřijetím ze strany okolí setkává. Naučili se na to však nereagovat.

TO 7. Setkal jste se na základě Vaší etnicity s předsudky okolí?

V rámci této tazatelské otázky se všichni informanti shodli na tom, že předsudky z většinové společnosti zažívají.

Rodina X se hromadně zmínila o kauze, kterou vyvolal současný prezident ČR výrokem o tom, že 90 % Romů žijících na našem území nepracuje. I4 uvedla: „*Všichni jsme mu pak poslali fotky z práce. Dělal to tak hodně Romů po celé republice.*“

Média však vzniku předsudků přispívají i dalšími zprávami. „*Nedávno jsme se setkali s tvrzením, že Romové jsou násilní a týrají děti. Jde ale o minimální procento, které je ještě nižší než u majority. Pro nás jsou děti všechno a byli bychom schopní pro*

ně zemřít“ uvedl I1. I2 dále zmínila, že se s předsudky setkala také na pracovišti. „Když jsem nastoupila do cukrárny, chvíli trvalo, než mi vedoucí svěřil klíče. Nejdřív si mě chtěli ověřit, jestli jsem důvěryhodná a šušná. Teď už pravidelně odemýkám a zamykám, aniž by s tím měl někdo problém.“ Hodně předsudků pak informanti z rodiny X zaregistrovali na internetu a v médiích. *„Často vidáme různé předsudky na sociálních sítích v různých diskuzích.“* uvedla I4.

Rodina Y předsudky zmínila zejména ve spojitosti s hledáním bydlení. I6 na toto téma uvedla: *„Dělá nám velké problémy sehnat bydlení. Většinou nám majitelé nechtějí být pronajmout kvůli tomu, že bychom ho zničili, nebo proto, že by si sousedi stěžovali na hluk. Do minulého roku jsme tak museli bydlet se třemi dětmi v garsonce za 18 000 Kč měsíčně, než jsme našli něco většího.“* I po sehnání nového bydlení měla však rodina problém, který blíže popsal I7. *„Po nastěhování jsme pravidelně zažívali nepříjemné reakce sousedů, kteří nám zpočátku nedali pokoj.“*

Předsudků si však rodina všímá také v oblasti zaměstnání. I1 uvedl, že ho při výkonu řemesla klienti pravidelně kontrolují pro případ, že by práci nedělal důkladně. I2 dále přiznala, že je pro ní daleko těžší sehnat zaměstnání, protože zaměstnavatel dopředu předpokládá, že bude nespolehlivá.

TO 8. Jak definujete pojem diskriminace?

Na základě TO 8 bylo zjištěno, že všichni romští respondenti vědí, jak je diskriminace definovaná. Odpovědi na otázku pak byly u informantů I1 – I4 téměř shodné, přičemž informanti hovořili o takovém jednání ze strany majority, které znevýhodňuje menšinu na základě odlišností, které její příslušníci nemohou ovlivnit.

Informanti z rodiny Y pak vztáhli definici diskriminace na konkrétní situace z jejich života, které jsou zachyceny v TO 9.

TO 9. Zažil jste dle svého názoru diskriminaci na vlastní kůži?

Rodina X uvádí, že v souvislosti s diskriminací moc zážitků nemají. I2 uvádí, že měla větší potíže ve shánění zaměstnání, kde ji na základě romské příslušnosti několikrát odmítli. Informanti 1-4 mají však více zážitků s projevy netolerance než s diskriminací

samotnou. I1 však zmínil, že diskriminační chování vůči Romům vnímá v souvislosti se sháněním bydlení. Romové dle něho mají v obstarání vhodného nájmu daleko obtížnější pozici. Když se jim to nepodaří, jsou často nuceni žít v nevyhovujících podmínkách za vysoké částky, nebo končí v romských osadách. I3 k tomu dodal, že Romové ani v dnešní době nemají v životě stejnou startovní pozici, jako příslušníci majority.

Rodina Y pak diskriminaci pociťuje značně více, než rodina X. Nejvíce se pak diskriminace projevuje v oblasti bydlení a zaměstnání, kterou blíže popsala I6. *„Bydlení jsme za život hodně střídali, protože s námi měli často problém sousedé, nebo nebyly podmínky bytů vyhovující. Jako Romové jsme chodili po prohlídkách opravdu dlouho, než jsme našli něco většího. I tenhle byt jsme ale sehnali jenom díky tomu, že nám ho dohodila příbuzná a platíme za to obrovské peníze, když si vezmete, v jakém je stavu. Já jsem mimo bydlení zažila diskriminaci i v práci. Několikrát se mi stalo, že když jsem se hlásila na pracovní místo, bylo mi řečeno, že Romy nepřijímají.*

TO 10. Vnímáte rozdíl mezi oslovením Rom/cikán? Pokud ano, respektuje to Vaše okolí?

Vzhledem k současné době, kdy je na korektní oslovování brán zvláštní zřetel, byl pohled romských informantů na tuto problematiku velmi překvapivý. Oslovení Rom totiž nevyhovuje většině dotázaných. Kromě I3 a I4 tak informanti upřednostňují, když je okolí nazývá slovem cikán.

I1 konkrétně uvedl: *„Taky hodně záleží na kontextu a tónu hlasu. Celkově mám ale dojem, že když nás někdo nazve jako Romy, je to neupřímné. Stejně o nás hned za rohem začne mluvit jako o cikánech“* Podobný názor sdílí také I5 a I6, kteří dodávají, že je pojmenování Rom dokonce uráží. I5 na vysvětlenou dodal: *„Když nás takhle někdo nazve, vnímám ho jako povrchního člověka. Slovo Rom se v dřívějších letech nikdy nepoužívalo, zatímco teď nám to společnost nutí.“*

Jiný pohled přináší I3 a I4 jakožto příslušníci mladší generace, kteří se s oslovením Rom setkávali od dětství. *„My jsme tak byli oslovováni vždycky a nevadí nám to,“*

Shrnutí dílčí výzkumné otázky II.

Na základě odpovědí na TO 6–10 lze vyvodit, že se členové obou rodin s netolerancí ze strany české majoritní společnosti setkali nejméně jednou. Nejčastěji uváděné negativní zkušenosti pak informanti z obou rodin zmiňovali v souvislosti se školou. V odpovědích se dále projevila empirie romských informantů s předsudky, podle nichž jsou Romové nálepkováni jako nespolehliví, což jim obecně škodí v počtu pracovních i osobních příležitostí.

I přes množství negativních zkušeností, které rodina X ve spojitosti s netolerancí zažila, její členové uvedli, že samotnou diskriminaci na vlastní kůži aktuálně nepocítují. I2 však zmínila, že určité znaky diskriminace zaznamenala během shánění práce, kdy ji zaměstnavatelé na základě romského původu několikrát odmítli.

Rodina Y má oproti rodině X poměrně rozsáhlé zkušenosti jak s netolerancí, tak se samotnou diskriminací, která se v případě informantů projevila v hledání zaměstnání i ve shánění bydlení. To na základě pozorování ostatních romských příslušníků zmiňovala také rodina X.

Vzhledem k zjištěným skutečnostem lze ze zaznamenaných odpovědí usoudit, že i v současné době se ze strany většinové společnosti v České republice směrem k Romům netolerance vyskytuje. DVO II dále zjistila, že projevy diskriminace častěji zažívala rodina Y spadající do nižší sociální vrstvy. V rodině X pak znaky diskriminace registrovala pouze I2 ve spojitosti s hledáním zaměstnání.

Dílčí výzkumná otázka III.

DVO III. Jaký vztah mají k české majoritní společnosti sami Romové

K zodpovězení DVO III posloužily odpovědi na TO 11–15, ve kterých byly mapovány vztahy příslušníků romské menšiny ke členům majoritní společnosti. Tazatelskou otázku 11, která byla zaměřená na reálné vazby mezi Romy a členy většinové společnosti, následně rozšiřuje TO 12. Ta se zajímá o konkrétní vývoj těchto vazeb v čase. Tazatelská otázka 13 je pak oproti TO 12 zaměřená na postoj respondentů ke smyšlenému vztahu jejich blízkých se členem většinové společnosti a TO 14 zjišťuje, zda existuje netolerance

také ze strany Romů. Poslední otázka příslušející k DVO III se zabývá reakcemi majority na užívání apelativa gadžo, které Romové obecně užívají pro příslušníky majority.

TO 11. Máte přátele z řady většinové populace?

V rámci této tazatelské otázky bylo zjišťováno, zda se romští informanti od většinové populace distancují, či nikoliv. U otázky jsem se také zaměřila na to, zda existují vlastnosti, které informanti u příslušníků většinové populace oceňují.

Dotazovaní většinou zmiňovali, že se s členy většinové populace stýkají. I3 uvedl, že má kamarády z řady majority a barva pleti u něho není důležitá. I1 syna doplnil: „*Není pro nás stěžejní, odkud člověk pochází, pokud má dobré srdce. Naše děti teď například chodí doučovat jeden člověk z Aufori² a je to jeden z nejlepších lidí, kterého jsme kdy potkali. Neskutečně si ho vážíme a přitom taky není Rom.*“ I2 a I4 dále zmiňovaly, že se přáteli s kolegyněmi v práci, které k romské menšině také nepřísluší.

Mimo jiné celá rodina X vyzdvihovala cílevědomost, pracovitost a samostatnost, jako jedny z cenných vlastností většinové společnosti. Negativně oproti tomu hodnotila absenci smyslu pro rodinnou pospolitost a citovou oploštělost, kterou se dle nich majorita vyznačuje. I1 zmínil, že dle jeho názoru k celkově racionálnějšímu jednání Čechů přispěl zejména německý vliv za druhé světové války. Zároveň dodal, že obecně vřelejší vztah mají Romové s Moravany, kteří byli již v historii daleko přátelštější a tolerantnější.

Přátelské vztahy s příslušníky majority pěstuje také rodina Y. Jak v rozhovoru uvedla I6, většina známých, kteří za nimi chodí domů na návštěvu, je čistě české národnosti. Mimo přátelské vztahy se pak I5 s neromy stýká také v práci. „*Kluci v práci jsou také neromové a vycházíme spolu dobře. Dokonce jich je v týmu i převaha.*“ I7 pak dodává, že přátele nerozlišuje podle barvy pleti, důležité pro něho je, aby si spolu rozuměli.

² Nezisková organizace v Hradci Králové

Na doplňující otázku týkající se povahových vlastností majority I5 odpověděl, že je každý člověk jiný a nelze tedy generalizovat. I6 dodává: „*Když nám někdo nesedne a je na nás hrubý, odcházíme z jeho dosahu*“

TO 12. Vnímáte posun ve vývoji vztahů s členy majoritní společnosti v čase?

Na TO 12 informanti odpovídali prakticky totožně, přičemž všichni dotázaní uvedli, že se jejich vztahy s většinou společností zlepšily až postupem času.

Členové rodiny X zmiňovali, že nejhorší období zažili v dětství, kdy se jim vrstevníci z řady majoritní společnosti pro etnicitu vysmívali. I1 popisoval situace, kdy ve škole zažíval značnou izolaci, která vedla až k šikaně. „*Děti se mnou nechtěly nic mít, dokonce předstíraly odpor, když si měly sednout na židli, kde jsem předtím seděl já.*“ Stejnou situaci řešil I1 v dospělém věku u svých dětí, které ve škole ústrky ze strany spolužáků zažívaly taktéž. *Na základce bylo období, kdy jsem ani nechtěla chodit do školy. Vyřešilo se to až potom, co rodiče situaci řešili s třídní*“ doplnila otce I4. Aktuálně však informanti z rodiny X pozorují, že se v dospělosti vztahy s majoritou zlepšily. I4 například popisuje, že jí v současné době nedělá problém svou příslušnost přiznat, aniž by zažívala negativní pocity.

Členové rodiny Y pak popisují identické situace. I5 například uvedl: „*Ve škole do cikánů nadávali nám i našim dětem. U dětí jsme to řešili tím, že jsme situaci konzultovali s vedením školy. Ta už si pak jejich spolužáky srovnala*“. I6 doplnila, že negativní přijetí okolí zažívají i do dnešních dní. I přesto je však situace lepší a v současné době mají z řady majority i mnoho přátel.

TO 13. Vadilo by Vám, kdyby měl Váš blízký příbuzný partnerský vztah s příslušníkem majoritní společnosti?

Tazatelská otázka byla informantům pokládána za účelem lepší orientace v jejich postoji k většinové společnosti za situace, která se rodiny přímo dotýká.

Vzhledem k tomu, že rodina X sestává z členů, které lze dodnes považovat za nositele romské kultury, byl postoj informantů méně benevolentnější, než u rodiny Y. Zatímco I2 prohlásila, že by jí neromský partner u blízkého příbuzného osobně nevadil, I1 uvádí, že

by byl radši, kdyby si jeho dcera našla partnera z romské komunity. „*Většinou máte větší pravděpodobnost, že muž svou ženu přivede do své rodiny a ona se pak ztotožní s jeho kulturou než naopak.*“

Rodina Y oproti tomu v případě partnerských vztahů příslušnost nerozlišuje. „*Důležité pro nás je, aby se měli vzájemně rádi*“, prohlásila I6. Otec dětí však následně dodal, že je pro rodinu důležité, aby partnerka obou synů dokázala dodržovat návyky, které s romskou kulturou souvisejí.

Na otázku, jaké návyky má I5 na mysli informant odpověděl: „*Je potřeba, aby pro manžela uměla uvařit, byla pohostinná a nevadilo jí žít naším způsobem života, který zahrnuje například velké oslavy a častou společnost dalších lidí. Samozřejmě ale záleží na dětech, koho si jednou vyberou a my to budeme respektovat.*“

TO 14. Zažil jste ze strany Romů naopak netoleranci zaměřenou proti příslušníkům majoritní společnosti?

V odpovědích na TO 14 se obě rodiny jednoznačně shodly na tom, že netoleranci vůči gadžům na vlastní kůži nezažily. I2 uvedla, že pokud se s obráceným rasismem setkala, jednalo se pouze o informaci zprostředkovanou televizními médii.

TO 15. Používáte v běžné komunikaci při označování příslušníků majoritní společnosti apelativum „gadžo“? Pokud ano, jak na to reaguje majoritní okolí?

V rámci tazatelské otázky bylo zjišťováno, zda k vzájemnému nepochopení dochází také díky oslovování členů majoritní společnosti apelativem, které může být často chápáno jako urážka.

Během diskuze s oběma rodinami byl pojem „gadžo“ často užívaný jako běžná součást slovníku informantů. Na otázku, zda je uvedené apelativum považováno za neutrální či citově zabarvené, odpovídali informanti z obou rodin nezávisle na sobě shodně. Slovo gadžo jako pojmenování majoritního člena společnosti pro ně představuje pouze synonymum pro slovo nerom bez ohledu na to, jakou má člověk barvu pleti. Gadžo je tedy shodně označení pro Asiata, Afroameričana či bělocha neobsahující žádné citové zabarvení.

I1 dodává, že slovo v běžné komunikaci používají, přičemž se oproti tomu známi z řady majority nikdy neohradili. I3 otce doplnil „*pokud bychom chtěli někoho urazit, použili bychom slovo rakle, to už ošklivé je.*“ I2 dodává, že gadžo pro Romy nikdy hanlivý podtón nemělo. „*Byl to naopak člověk, který nám dával práci.*“

I6 oproti tomu uvedla, že už se jí několikrát stalo, že význam slova musela Čechům vysvětlovat. „*U blízkých známých se to neděje, ti chápou, že je to prostě naše nářečí. U lidí, které jsme ale tolik neznali, se nám už stalo, že se proti takovému oslovování ohradili.*“ Svou ženu ještě doplnil I5: „*Většinou si to lidé nechají vysvětlit. Pak už jim oslovení většinou nevadí.*“

Shrnutí dílčí výzkumné otázky III.

Dílčí výzkumná otázka III zkoumala, jaký vztah zaujímají ke členům většinové společnosti sami Romové tak, aby byl do výzkumné části zahrnutý také opačný pohled na problematiku.

Z rozhovorů posléze vyplynulo, že vztah romských informantů vůči Čechům je neutrální bez ohledu na to, z jaké sociální vrstvy pochází. Obě rodiny během odpovídání na TO 11–15 vypověděly, že člověka posuzují individuálně, bez ohledu na příslušnost. Vzhledem k tomu i všichni informanti zmiňovali, že s členy majoritní společnosti pěstují přátelské vztahy. To se odráží i v jejich nulových zkušenostech týkajících se netolerance gadžů na základě etnicity.

V odpovědích se pak informanti rozcházel pouze při zodpovídání TO 13 a 15. V případě odpovědi na otázku, zda by informantům vadilo, kdyby měl jejich blízký příbuzný partnerský vztah s příslušníkem většinové společnosti, se v odpovědi neshodli informanti prezentující v rodinách otcovskou roli. Zatímco otec z rodiny X prohlásil, že by minimálně u své dcery preferoval partnera z řady romské populace, I5 zastával benevolentnější názor.

Z odpovědi na TO 16 pak vyplynulo, že se rodina Y oproti rodině X setkala s nevolí příslušníků majority vůči slovu gadžo, které někteří z neznalosti považovali za urážku.

Dílčí výzkumná otázka IV.

DVO IV. *Mají Romové návrh na zlepšení vztahů s majoritní společností, ve které žijí?*

Ke zjištění čtvrté dílčí výzkumné otázky byly užity tři tazatelské otázky. V rámci TO 16 bylo zjišťováno, zda mají informanti konkrétní návrh, který by napomohl k narovnání vztahů a lepšímu přijetí ze strany majority. Na odpověď posléze navazuje TO 17, která zkoumá, co Romům v aktuálním nastavení společnosti naopak vyhovuje. TO 18 zajímá, zda respondenti vědí, kam se v případě rasové diskriminace obrátit.

TO 16. Co by Vám pomohlo k tomu, abyste se ve společnosti cítil/a více přijímaný?

Vzhledem k tomu, že v přechozích otázkách všichni romští informanti uvedli, že minimálně s netolerancí v České republice mají zkušenost, bylo pomocí TO 16 zkoumáno, jaké kroky společnosti by z jejich pohledu mohly napomoci k lepšímu vzájemnému soužití.

Rodina X se k tématu vyjádřila pomocí srovnání s jinými zeměmi, kde podle jejich názoru soužití Romů s majoritou funguje lépe. I2 zmínila, že situace je pro tuto menšinu příznivá například ve Francii. „*Viděli jsme různá videa i články, o francouzských cikánech, kteří během léta kočují a na zimu se potom usazují zpět v nemovitostech, které mají.*“ Matku doplnila I4, která dodává: „*Já jsem viděla fotky a je znát, že tam mají jiné postavení než Romové tady. Ty maringotky, se kterými kočují, jsou navíc kolikrát hezčí, než kdejaké byty.*“ I1 také zmínil, že lepší postavení mají Romové také v USA, kde si jich majorita mnohem více váží.

Mimo příklady ze zahraničí pak informanti dodávají, že vidí možné zlepšení ve větší informovanosti okolí, které lze dosáhnout pomocí zařazení romských témat do běžné výuky. Tak by podle nich vzrostlo pochopení jejich mentality. Zároveň by tím majorita dala najevo, že jsou pro ni Romové rovnocenní členové společnosti. Vzhledem ke zkušenostem, které informanti získali ve školách, pak vidí možné řešení situace také v důrazu na výchovu dětí k toleranci a pochopení a v lepší informovanosti učitelů.

Rodina Y oproti rodině X zmiňovala, že by ke změně poměrů Romů napomohlo důkladnější zajištění postihů projevů diskriminace. *Když bychom se teď někam obrátili, stejně nám to nepomůže a většinou ty zaměstnavatele nikdo nepotrestá.*“ uvedla I6. Informanti z rodiny Y dále stejně jako členové rodiny X potvrzují, že by přivítali větší podporu ze školských zařízení a důslednější výchovu dětí k toleranci a nepředpojatosti.

TO 17. Co Vám naopak v aktuálním nastavení společnosti vyhovuje?

V průběhu interview s rodinou X informanti několikrát vyzdvihovali fakt, že se o Romech postupně zvyšuje množství publikací, které přispívají k objektivnějšímu pohledu na jejich komunitu. Mimo jiné také kladně hodnotili výuku romistiky na Karlově univerzitě v Praze a existenci romského muzea.

Informanti z rodiny Y zmiňovali vstřícnost pracovníků neziskových organizací v Hradci Králové, se kterými spolupracují zejména za účelem doučování dětí.

TO 18. Víte, na koho se v případě rasové diskriminace obrátit?

Na základě odpovědí, které existenci diskriminace v České republice potvrdily, bylo zjišťováno, zda informanti vědí, kam se v případě rasové diskriminace obrátit.

Rodina X na otázku odpověděla, že případně vědí, kde si informace najít. Zároveň však informanti uvedli, že diskriminaci nikdy nenahlašovali.

I5 na TO 18 reagoval tak, že v rodině nikdy neuvažovali nad tím, že by diskriminaci řešili. *“Člověk prostě musí tyhle věci překousnout, jinak to nejde“*, dodává ještě. I6 dále zmiňuje, že s diskriminací stejně nikdo trvale nic neudělá a tudíž je její nahlášení zbytečné. *“Formálně je diskriminace vyřešená dobře ale v praxi mají i úředníci kolikrát předsudky a pro nás je to zbytečně vynaložený čas bez zaručeného výsledku“*

Shrnutí dílčí výzkumné otázky IV.

Dílčí výzkumnou otázkou IV bylo zjišťováno, zda mají Romové návrh na zlepšení situace, kterou během interview nastínili.

Rodina X nastínila, že k největší změně k lepšímu by přispěla osvěta, díky níž by majorita měla o romském společenství dostatek informací a zároveň by se tak částečně dalo

předejít různým předsudkům. Jako velmi důležitý hodnotí informanti také důraz na výchovu dětí k toleranci, díky němuž by se mohlo předejít šikaně na školách a stigmatizaci, která se v současné době objevuje.

Rodina zároveň zmiňuje, že se zmíněná osvěta začíná realizovat například prostřednictvím rozšíření různých publikací. Dále informanti oceňují například existenci romského muzea kultury.

Rodina Y vypověděla, že její členové ve společnosti diskriminaci zažili opakovaně. V následku toho vidí informanti možné zlepšení v důslednějším zajištění jejích postihů tak, aby k segregaci právě na základě etnicity nedocházelo. Dále pak stejně jako rodina X vidí šanci na zlepšení poměrů prostřednictvím vedení dětí k toleranci a větší podpory ze strany školy.

V aktuálním nastavení pak informanti oceňovali činnost neziskových organizací, se kterými spolupracují. Takovou spolupráci zároveň chválila také rodina X v rámci dílčí výzkumné otázky III.

Z odpovědí na tazatelskou otázku 18 vyplývá, že s nahlašованиеm diskriminace nemá zkušenost ani jeden z informantů. Podle rodiny Y je dokonce bezpředmětné diskriminaci hlásit, jelikož není pravděpodobné, že by to rodině pomohlo.

Dílčí výzkumná otázka V.

DVO V.: Jak hodnotíte vztahy Romů s majoritní společností?

Pátá dílčí otázka se zaměřovala na aktuální přístup majority k romské menšině z pohledu odborníků, kteří s Romy dlouhodobě pracují. K jejímu zodpovězení posloužily tazatelské otázky 19–21. Pomocí TO 19 bylo zjišťováno, zda se dle nich Romové v České republice potýkají s netolerancí či diskriminací. TO 20 se zaměřila na konkrétní projevy netolerance na půdě pracovišť odborníků a TO 21 pak cílila na postřehy informantů týkající se samotné identifikace Romů s vlastní národnostní skupinou v kontextu tlaku většinové společnosti.

TO 19: Myslíte si, že Romové v České republice zažívají ze strany majoritní společnosti netoleranci či dokonce diskriminaci? Pokud ano, jak se projevuje?

Z odpovědi na TO 19 velmi jasně vyplývá, že I8 a I9 mají na téma diametrálně odlišný názor.

I8 odpověděl, že rasovou netoleranci v České republice nezaznamenal. *„Pokud Romové netoleranci zažívají, nejedná se o rasovou, nýbrž o občanskou netoleranci. To se liší především v tom, že společnost neuznává občany, kteří nedodrží zákony. Nezáleží jí však na barvě pleti.*

Na téma velmi diskutované diskriminace Romů na poli bydlení či zaměstnání informant hovořil ve smyslu negativní zkušenosti českých občanů s tímto etnikem, která členy majority při výběru uchazeče o zaměstnání či o pronájem přirozeně ovlivňuje. Dle informanta se však jedná pouze o následek předchozího jednání Romů, na jehož počátku barva pleti nehrála roli. Informant však zároveň dodal, že na negativní zkušenosti majority samozřejmě mohou doplácat i slušné romské rodiny.

I9 naopak zmínila, že se s tímto jevem setkává prakticky denně. *„Ano, několikrát jsem s klienty řešila diskriminaci na úřadech, v zaměstnání, ve škole, v oblasti bydlení i v každodenním životě. Vzhledem k tomu, že jsem taky Romka, se s diskriminací nesetkávám pouze skrz příběhy klientů, nýbrž i na vlastní kůži. Proto o existenci takového jednání v České republice nepochybuji“*

TO 20: Potýkal jste se v rámci svého pracovního působení vůči Romům s netolerancí či diskriminací? Pokud ano, v jakých případech?

TO 20 byla informantům pokládána za účelem rozšíření odpovědi na předchozí tazatelskou otázku. Jejím smyslem bylo zmapování konkrétních případů negativního přijímání Romů na základě etnicity, které odborníci během svého pracovního působení zaznamenali.

V odpovědi na tazatelskou otázku I8 uvedl, že během svého působení na škole u svých žáků projevy netolerance či dokonce diskriminace nepozoroval a sám dle svých slov uvedené jednání neschvaluje. S tématem projevu netolerance se potýkal pouze

v souvislosti s častým omlouváním dětí ze školy pod záminkou strachu ze skinheads, kteří rodinu údajně ohrožovali. Sám však zhodnotil situaci jako účelové jednání, které s příslušností k romskému etniku nesouviselo.

I9 oproti tomu již v předchozí odpovědi diskriminaci v různých oblastech života popsala. Konkrétní příklad zmínila v situaci, kdy s klienty opakovaně jednala ve školách ohledně neprofesionálního jednání ze strany učitelů, kteří romské děti stigmatizovali. Vzhledem k vlastní příslušnosti k romské menšině uvedla i zkušenost z osobního života: „*Jednou jsem šla pracovně na úřad, když na mě po otevření dveří administrativní pracovnice začala dorážet s tím, že si mám stoupnout do fronty jako ostatní cikáni, kteří čekají na dávky. To je ale pouze jeden případ z mnoha.*“ S diskriminací se na základě zkušeností ze zaměstnání informantky setkává většina jejích klientů, kteří v ní hledají oporu a zastání.

TO 21: Existují mezi Romy, se kterými pracujete, jedinci, kteří se neidentifikují jako příslušníci romské národnostní menšiny z důvodu tlaku majority?

V rámci TO 21 by zjišťováno, zda se informanti u Romů setkali se zatajováním jejich příslušnosti z důvodu tlaku majority.

I8 na otázku odpověděl: „*Z mého pohledu nejde o skrývání identity z důvodu nátlaku majority, nýbrž o účelovou identifikaci, kdy se Romové považují za Romy pouze v případě, kdy je to pro ně výhodné. Je ale možné, že se za to někteří stydí, protože i sami Romové jsou stejně jako majorita rozděleni do různých hierarchických skupin a společnost nejvíce vnímá ty jedince, kteří se projevují negativně.*“

I9 oproti tomu uvedla, že s podobným jednáním u Romů zkušenost má. Její klienti tak často veřejně romskou příslušnost nepřiznají z důvodu obav reakce společnosti a s tím spojené stigmatizace. Mimo jiné také v romských domácnostech vnímá snahu o vyrovnání se majoritní společnosti, která se projevuje v nákupu drahých technologií či nábytku, na které klienti mnohokrát nemají dostatečné finance.

Shrnutí dílčí výzkumné otázky V

Dílčí výzkumná otázka zkoumala, jak informanti z pohledu odborníků, kteří s romskou menšinou dlouhodobě spolupracují, vnímají jejich postavení vzhledem ke společnosti.

I8 zastával názor, podle kterého k Romům v české společnosti není přistupováno odlišně. Pokud pak netolerance vůči příslušníkům této menšiny existuje, jedná se dle informanta především o netoleranci občanskou, která se u příslušníků majority vyvinula na základě negativních zkušeností s nimi. Pokud se Romové odmítají identifikovat jako příslušníci romské národnostní menšiny, hodnotí to informant jako převážně účelové jednání. Připouští však, že někteří Romové mohou mít problém s přiznáním romské příslušnosti kvůli studu.

I9 oproti tomu v odpovědích uvedla, že o diskriminaci v české společnosti nepochybuje. Sama pak zmínila několik případů, ve kterých s klienty uvedené chování majority řešila, přičemž upozornila na velkou tendenci většinové společnosti ke stigmatizaci. Dále během odpovídání na DVO V zmínila, že se v kontextu současné situace Romů setkává právě s jejich distancí od romské menšiny kvůli obavám z reakcí majority.

Po zodpovězení tazatelských otázek vyšlo najevo, že oba informanti situaci Romů v České republice hodnotí velmi rozdílně. Důvodem může být odlišná příslušnost obou odborníků či jejich rozdílná náplň práce. Díky jinému zaměstnání totiž informanti spolupracují s naprosto odlišným vzorkem romské populace.

Dílčí výzkumná otázka VI.

DVO VI.: Existují dle Vašeho názoru konkrétní kroky, které lze učinit pro zlepšení vzájemného vztahu?

K zodpovězení poslední dílčí otázky, která se zaměřovala na narovnání vzájemného vztahu z pohledu odborníků, byly formulovány tři tazatelské otázky. TO 22 zjišťovala, zda mají informanti představu o možných změnách, které by mohla většinová společnost učinit pro zlepšení situace. TO 23 zjišťovala názor informantů na problematiku pozitivní diskriminace a poslední tazatelská otázka se zabývala tématem narovnání vzájemných vztahů na základě změny romského přístupu k samotné problematice.

TO 22. Jak by podle Vás mohla majoritní společnost přispět ke zlepšení vzájemných vztahů?

Z odpovědí na TO 22 vyšlo najevo, že každý z informantů nahlíží na problematiku optikou vlastní kultury. Zatímco I9 uvedla, že by společnost měla změnit negativní postoj, který vůči jinakosti v České republice uplatňuje, I8 zmínil, že chyba tkví naopak v povolených hranicích majority, které je třeba narovnat.

I8: „*V současné době vnímám velkou mezeru v přehnané korektnosti, která Romům umožňuje uhýbat před pravidly, která jsou ve společnosti daná. Z vlastní zkušenosti naopak mohu potvrdit, že ve chvíli, kdy jsou pravidla jasně a striktně nastavená, ke konfliktům zdaleka nedochází tak často. Je ale třeba pro všechny bez rozdílu vymezit srozumitelné a pevné hranice.*”

I9: „*Všímám si, že Česká republika je oproti okolním státům velmi netolerantní a sami Češi mají obrovské předsudky. Netýká se to však jen Romů, ale veškeré jinakosti, která se ve společnosti vyskytne. I přesto se však domnívám, že se situace díky lepší informovanosti obyvatel pozvolna zlepšuje. Z pozorování okolí můžu říct, že přibližně čtvrtina lidí už s předsudky umí pracovat a k Romům tím pádem přistupuje lépe.*“

Informantka dále dodala, že Romové mají ve společnosti oficiálně stejná práva jako ostatní, velmi však záleží i na postoji členů majority, kteří se vůči romské menšině v praxi často projevují nesnášenlivě, z čehož pak pramení samotná diskriminace.

TO 23. Jaký máte názor na pozitivní diskriminaci?

V rámci TO 23 se oba informanti shodli v tom, že pozitivní diskriminaci neuznávají. Nezávisle na sobě také během interview vyjádřili odmítavý postoj k nucené inkluzi, která se v České republice v souvislosti s diskriminací objevuje.

I8 na otázku doslovně odpověděl: *“Romové jsou občané, jako každý jiný člověk. Všichni by tedy měli mít stejná práva bez ohledu na národnost. Proto pozitivní diskriminaci neuznávám.”*

I9 na otázku reagovala tím, že by všichni lidé měli mít stejná práva. Zvýhodnění menšiny by totiž v důsledku přispělo spíše k nárůstu netolerance, než naopak. Dále zmínila: „*Já osobně neuznávám ani inkluzi, za kterou hodně akademiků lobuje, protože by si měl každý svou kariéru zasloužit. Pokud dítě nezvládá normální školu, je lepší dát ho do speciální, kde se nebude trápit a zažije tam úspěch, který posílí jeho zdravou sebedůvěru. Stejně tak přistupuji i k pozitivní diskriminaci. Všichni by měli mít stejná práva, ale měl by být kladen důraz na to, aby ta práva byla doopravdy dodržována, což se v české společnosti často neděje.*“

TO 24. Vnímáte segregaci Romů čistě jako důsledek jednání majoritní společnosti?
Pokud ne, jakou změnu by mohli učinit sami Romové?

Poslední tazatelskou otázkou bylo zjišťováno, zda existuje možnost, jak vzájemné vztahy narovnat pomocí přičinění samotných Romů.

I8 v odpovědi uvedl, že segregaci by měli zabránit především sami Romové. Dle informanta by se pak příslušníci této menšiny měli zaměřit především na narovnání vlastních pravidel. „*Jsem přesvědčen o tom, že když Rom dodrží společenské normy, ve společnosti je pro něj místo, jako pro kohokoliv jiného.*“

Podle názoru I9 mohou Romové budoucnost lepšího soužití s majoritou ovlivnit lepší spoluprací v rámci vlastního etnika. Konkrétně dodává: „*Vzdělání Romové by se ke své komunitě měli více hlásit. Česká společnost má totiž předsudky vůči romské menšině mimo jiné i proto, že mají větší zkušenost s negramotnými či problémovými Romy, kteří jsou přirozeně více vidět, protože na negativní jevy je vždy upírána větší pozornost okolí i médií. Slušní a vzdělání Romové se od své komunity naopak radši distancují, čímž však ke stigmatizaci vlastní menšiny sami přispívají. Kdyby se však zapojili do spolupráce s chudými či problémovými romskými rodinami a motivovali je ke změně, mohla by se situace o hodně zlepšit.*“

Shrnutí dílčí výzkumné otázky VI

Dílčí výzkumná otázka zjišťovala, zda mají informanti návrh na vylepšení vzájemných vztahů, které popsali v DVO V. Vzhledem k odlišným přístupům k tématu, které byly avizovány v předchozím shrnutí však informanti ve svých návrzích kladli důraz na odlišné oblasti.

I8 v odpovědích uvedl, že pro zlepšení vztahů mezi majoritou a romskou menšinou vnímá jako stěžejní především změnu, kterou by měli učinit sami Romové. Dle něho by u romské menšiny pomohlo narovnání vlastních pravidel tak, aby došlo k souladu s danými společenskými normami, které jsou v České republice dodržovány. K tomu by podle informanta mohla přispět i většinová společnost, která by se neměla nedodržování pravidel přizpůsobovat a umožňovat tím jejich ohýbání.

I9 oproti tomu vnímá hlavní příčinu aktuálních potíží v odsuzujícím přístupu majoritní společnosti, která v posuzování Romů uplatňuje předsudky plynoucí z netolerance vůči jinakosti, kterou je dle ní česká společnost typická. Pro možné zlepšení vztahů vnímá jako stěžejní především změnu přístupu příslušníků většinové společnosti, k níž by napomohla jejich lepší informovanost. Jako důležitou hodnotí součinnost romských vzdělavců, kteří mohou sociálně vyloučené Romy motivovat ke změně jejich životních postojů.

5.4 Závěr výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zmapovat pocity romské minority ze soužití v české společnosti a odpovědi následně porovnat dle zařazení do dvou kategorií, do nichž byli romští informanti rozděleni na základě jejich hierarchické pozice ve společnosti. Dále se výzkumná část bakalářské práce zaměřila i na srovnání problematiky optikou dvou odborníků jakožto zástupců obou zmiňovaných kultur, kteří s Romy dlouhodobě spolupracují.

Z uvedených odpovědí na DVO I vyplynulo, že i přes nesnáze s tím spojené, se všichni informanti k romské menšině hlásí. Dotázaní však bez výjimky potvrdili, že se vlastní identifikace s romskou příslušností postupně měnila v čase. Zpravidla tak pro informanty v dětství přináležitost k romské menšině znamenala množství negativních reakcí

vrstevníků, kteří se od nich na základě etnicity distancovali, díky čemuž své romství informanti zpočátku odmítali. I přes skutečnost, že se všichni dotázaní považují za příslušníky romské menšiny, je však v odpovědích na DVO I zřejmý rozdíl mezi zevnitřněnou akceptací romské příslušnosti, kterou informanti pociťují. Rodina X je tak oproti rodině Y s romským společenstvím výrazně blíže spjatá, což se promítá především do znalostí vlastní kultury.

Vzhledem k tématu bakalářské práce byly dále mapovány samotné zkušenosti s netolerancí či dokonce s diskriminací ze strany většinové společnosti vůči informantům v současnosti. Ze zaznamenaných odpovědí pak vyšlo najevo, že všichni dotázaní mají s negativními projevy ze strany české společnosti zkušenost. Z analýzy konkrétních situací, za kterých informanti uvedené jednání majority zažívali, však vyplynulo, že rodina X, která je ve společenském žebříčku postavena výše, má s nepřijetím majority značně mírnější zkušenost než rodina Y, která se s netolerancí setkává na denní bázi. Na základě bližšího seznámení s konkrétními situacemi, za kterých se nesnášenlivost majority projevovala, lze tento rozdíl přisoudit zdárnějšímu začlenění informantů z rodiny X do většinové společnosti. I přesto však vyšlo najevo, že netolerance vůči Romům je v České republice stále vyskytovaným jevem, který romské občany bez ohledu na hierarchickou pozici ve společnosti značně ovlivňuje.

Třetí dílčí výzkumná otázka pak volně navazovala na DVO II, přičemž v souvislosti se zažívanými ústrky mapovala konkrétní vztahy romských informantů k příslušníkům většinové společnosti. Z uvedených odpovědí však vyplynulo, že nikdo z dotazovaných vůči členům majority neprojevuje značný odstup. Informanti své tvrzení konkrétněji rozvedli během zodpovídání TO 11, kde uvedli, že s občany z řady většinové společnosti pěstují přátelské vztahy. Rozdílné odpovědi se u informantů objevovaly pouze v souvislosti s dotazem, který cílil na možný partnerský vztah jejich blízkého příbuzného s neromem, kde se rodina Y v tomto ohledu projevila jako benevolentnější a v souvislosti s reakcí členů většinové společnosti na oslovování apelvativem gadžo, které romští informanti v běžné řeči používají.

Na konci interview pak bylo od romských informantů zjišťováno, zda mají konkrétní návrh, který by vedl ke zlepšení vzájemných vztahů. Z odpovědí bylo zřejmé, že se

všichni informanti shodují v názoru, který vyzdvihuje důležitost výchovy dětí z majoritní společnosti směrem k větší toleranci a pochopení. Rodina Y by pak vzhledem k častějším zážitkům s diskriminací uvítala účinnější opatření, která by takové jednání potírala.

V závěru výzkumného šetření byly dále provedeny dvě interview s odborníky jakožto se zástupci obou zmiňovaných kultur, kteří s Romy dlouhodobě pracují. Z porovnání odpovědí následně vyplynulo, že mezi oběma názory existuje zjevný rozdíl, který zřejmě odvisí jak od příslušnosti obou informantů k rozdílným kulturám, tak od skupiny Romů, se kterými jsou dotazováni v přímém pracovním kontaktu.

Zatímco I8 zaujímal k aktuálním vzájemným vztahům majority a romské menšiny postoj, který vyjadřoval nesouhlas s existencí výskytu diskriminace Romů v českém prostředí, I9 uváděla konkrétní situace, na jejichž základě hodnotí majoritu jako velmi netolerantní společnost, kde se diskriminace vyskytuje. Tyto odlišné přístupy se posléze promítly i do odpovědí na DVO VI, která se zabývala možnými návrhy na narovnání vzájemných vztahů. Z názoru I8 totiž vyplývá, že se o změnu musí zasloužit především příslušníci romského etnika pomocí dodržování nastavených společenských pravidel, které v České republice platí. I9 pak oproti tomu hlavní vinu přisuzuje nedostatečnému přijetí jinakosti ze strany většinové společnosti.

I přes neshody v odpovědích však lze ze zaznamenaných názorů vyhodnotit, že ani jeden informant nevidí východisko ze situace ve změně právního systému České republiky, nýbrž v přístupu samotných občanů, jichž se problém dotýká. Vzhledem k odlišným pohledům obou informantů lze pak z výzkumného šetření vyvodit závěr představující kompromis mezi samotnými odpověďmi uvedenými v předchozím textu, který vidí šanci ve zlepšení poměru ve změně postojů samotných občanů našeho státu.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá tématem problematiky tolerance Romů českou společností. Hlavním cílem bylo zmapování vnímání vztahů majoritní společnosti k romskému etniku z pohledu samotných Romů. K jeho naplnění přispělo vypracování prvních čtyř kapitol představujících teoretickou část práce, která se věnovala vývoji vztahu majority k Romům z hlediska historického vývoje až po současnost a konkrétním rozdílům v obou kulturách, ze kterých často pramení vzájemné nepochopení.

V poslední kapitole představující empirickou část práce bylo realizováno vlastní výzkumné šetření, kterého se zúčastnilo sedm dotazovaných z řad příslušníků romského etnika a dva odborníci jakožto zástupci obou zmiňovaných kultur, kteří s Romy dlouhodobě spolupracují. Romští informanti byli dále rozdělení do dvou skupin dle sociální vrstvy, ke které náleží. Na základě stanoveného cíle byla vytyčena hlavní výzkumná otázka: *Jak příslušníci romské menšiny nahlíží na vztahy s většinovou společností?* HVO byla následně rozdělena do šesti dílčích výzkumných otázek, k jejichž objasnění pak posloužily konkrétní tazatelské otázky, které byly informantům v průběhu polostrukturovaného rozhovoru položeny.

Z výsledků výzkumného šetření vyplývá, že se Romové v české společnosti s netolerancí i s diskriminací ze strany majority pravidelně setkávají. Na základě odpovědí bylo prokázáno, že postoj většinové společnosti je z pohledu romských informantů často velmi negativní, díky čemuž se zkoumaná netolerance na základě zkušeností dotazovaných projevuje v každodenních oblastech života. I přesto lze ze zaznamenaných odpovědí vyvodit rozdíl mezi četností uvedeného jednání většinové společnosti vůči první rodině příslušející k vyšší sociální vrstvě oproti rodině druhé.

Z odpovědí odborníků, kteří s romskou menšinou dlouhodobě spolupracují, následně vyplynulo, že ani jeden informant nevidí východisko ze situace ve změně právního systému České republiky, nýbrž ve změně přístupu veřejnosti, které se situace týká.

Vzhledem k odlišnosti pohledů obou informantů je pak důležité k řešení problematiky přistupovat s ohledem na kompromis mezi oběma postoji. Na základě takového přístupu je nutné na vzájemné vztahy pohlížet jako na produkt jednání obou stran, které mohou současnou situaci zvrátit.

Samotné výsledky výzkumného šetření mohou posloužit jako podklad pro instituce usilující o lepší integraci příslušníků romské menšiny do většinové společnosti či pro sociální služby, které s Romy spolupracují.

Seznam použitých zdrojů

KNIŽNÍ ZDROJE

1. ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISLER. Praha: Prostor, 2004. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-125-3.
2. BAKALÁŘ, Petr. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-135-2.
3. BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-xxx.
4. BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-020-9.
5. DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5.
6. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80257-0807-1
7. GJURIČOVÁ, Jitka. *Romové jako objekt státní politiky*. Praha: Themis, 1999. ISBN 80-85821-70-2.
8. GOFFMAN, Erving. *Stigma: poznámky k problému zvládnutí narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Most (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-21-0.
9. HANCOCK, Ian. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta, 2001. ISBN 80-902608-3-7.
10. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.
11. HOLE, Günter. *Fanatismus: sklon k extrému a jeho psychologické kořeny*. Praha: Portál, 1998. Spektrum (Portál). ISBN 80-7178-183-5.
12. HLADÍK, Jakub. *Multikulturní výchova: socializace a integrace menšin*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-424-9.
13. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Nakladatelské Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X.
14. JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004. ISBN 80-86140-21-0.

15. JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT. *Romové: kulturologické etudy: etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-X.
16. KALEJA, Martin a Jan KNEJP. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-708-3.
17. KENRICK, Donald. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0589-X.
18. MANN, Arne B. *Romský dějepis: tradice a současnost = O Roma: angoder the akának*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.
19. MANUŠ, Erika. *Jdeme dlouhou cestou: Odkud jsme? Kdo jsme? Kam jdeme?*. Praha: Arbor vitae, 1998. ISBN 80-901964-5-4.
20. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0589-X.
21. PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU. *Mešiny a právo v České republice*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-00-1.
22. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: Dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2.vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.
23. SOCIOKLUB. *Romové v české republice (1945 - 1998)*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8.
24. ŠULEŘ, Petr. *Romové: tradice a současnost = O Roma : angoder the akának*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-85956-14-4.
25. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7178-802-3.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. Analýza způsobu zobrazování Romů v lokálních severočeských médiích. In: *Multikulturní centrum Praha* [online]. Praha [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/5161971da26c649ef6702ca724435813/analyza_me_dii_web.pdf

10. Rada vlády pro národnostní menšiny. In: *Vláda České republiky* [online]. © Vláda ČR 2009 - 2021 [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/narodnostni-mensiny---uvod-1361/>
11. Rámcová Úmluva na ochranu národnostních menšin. In: *Vláda České republiky* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcovka_letak.pdf
12. Romové, antisemitismus i projevy nenávisti: Výbor OSN kritizuje Česko. In: *Amnesty international* [online]. 2019 [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/4631/romove-antisemitismus-i-projevy-nenavisti-vybor-osn-kritizuje-cesko>
13. Romové se ve vzdělávání setkávají se segregací a diskriminací. 15 % jich je ve zvláštních školách. In: *Aktuálně.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/romove-se-ve-vzdelavani-setkavaji-se-segregaci-a-diskriminac/r~4154160c707b11e7986b0025900fea04/>
14. RYŠAVÝ, Zdeňek. Analýza médií: Romské téma vytlačilo téma uprchlické krize. In: *Romea* [online]. 2016 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/10FNT6LhqvhCv2nx_vVGbgr2wGFq1bhwe/view
15. Sdělení č. 15/2007 Sb. m. s., o sjednání podpisu Evropské charty regionálních či menšinových jazyků. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2007-15>
16. Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>
17. Sdělení č. 96/1998 Sb., o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-96>

18. TUČEK, Milan. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen 2020. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 2020 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5199/f9/ov200429.pdf
19. Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>
20. Úřední věstník Evropské unie C 326/391. In: *EUR-Lex* [online]. 2012 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0391.01.CES
21. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>
22. Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1976-120>
23. Vyhláška č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-95>
24. Vztah veřejnosti k Romům se zlepšuje: Většina lidí nesouhlasí s tím, že by se mělo více dbát na práva romské menšiny. In: *STEM* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/vztah-verejnosti-k-romum-se-zlepsuje/>
25. Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>

26. Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>
27. Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2019. In: *Vláda České republiky* [online]. 2019 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2019.pdf>

Seznam použitých zkratk s výkladem

ČR – Česká republika

DVO – Dílčí výzkumná otázka

HVO – Hlavní výzkumná otázka

I – Informant

TO – Tazatelská otázka

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR (%)

Tabulka 2: Přehled HVO, DVO a TO

Tabulka 3: Přehled romských informantů

Tabulka 4: Přehled informantů z řady odborníků

Seznam grafů

Graf 1: Znázornění odpovědí týkajících se vztahů majority k Romům

Graf 2 Vývoj vztahu české společnosti k romskému etniku

Graf 3: Osoby hlásící se k romské národnosti v letech 2001 a 2011

Seznam příloh

Příloha 1: Rozhovor s českým odborníkem dlouhodobě spolupracujícím s Romy

Příloha 1: Rozhovor s českým odborníkem dlouhodobě spolupracujícím s Romy ve školství – I8³

Délka rozhovoru: 54 minut

Datum: 19. 4. 2021

Tazatelka: *“Myslíte si, že Romové v České republice zažívají ze strany majoritní společnosti netoleranci či dokonce diskriminaci?”*

Odborník: *“Ne. Pokud však nějakou netoleranci zažívají, nejedná se rasovou netoleranci, nýbrž o občanskou netoleranci”*

Tazatelka: *“V čem se to tedy liší?”*

Odborník: *“Liší se to v tom, že když máte občana, který nedodrží zákon, společnost si na něj udělá, narozdíl od rasové netolerance, obrázek bez ohledu na barvu pleti nebo národnosti.*

Tazatelka: *“Říkáte, že diskriminaci ani netoleranci v České republice nepozorujete. Jak tedy vnímáte například zprávy o diskriminaci romských dětí, které jsou nadměrně umíst'ované do speciálních škol??”*

Odborník: *“Věřím tomu, že se o diskriminaci nejedná. Každé dítě, které je umístěné do speciální školy musí projít vyšetřením kvalifikovaných psychologů v pedagogicko psychologické poradně, které předurčí dítěti konkrétní formu vzdělávání bez ohledu na barvu pleti. Naopak díky situaci, která vyvrcholila v roce 2016 legislativním uzákoněním-se tyto vyšetření dělají velmi měkce a kritéria pro přijímání dětí do speciálních škol se celkově velmi změnila. Často se tak například stává, že děti hraniční se do speciální školy vůbec nedostanou i přesto, že by jim zde bylo lépe, což je názorně vidět na celkovém poklesu počtu žáků. Tyto děti se pak na základě inkluze dostávají do základních škol, kde se jim daří poměrně hůř.”*

³ Samotný přepis rozhovoru byl opraven dle platných gramatických pravidel.

Tazatelka: ***“Dalším tématem, který s diskriminací Romů úzce souvisí, je pak oblast bydlení. Jak to vnímáte vy??”***

Odborník: *“Lidé, kteří pronajímají soukromý byt, se samozřejmě snaží vybrat z řady zájemců nájemníka, který jim takový majetek nezničí. Nenazval bych to ale rasistickým přístupem, protože i já bych vybíral nejspolehlivějšího zájemce. Zároveň je však pravda, že občané z řady většinové populace mohou mít s Romy negativní zkušenosti, na jejichž základě pak nechtějí další příslušníky romského etnika dál ubytovávat. Opět se ale vracím k tomu, že se z mého pohledu jedná spíše o občanskou diskriminaci. Konkrétně u Romů se jedná o dlouhodobou negativní zkušenost většinové společnosti, na kterou pak ovšem doplácí i slušné rodiny, což je samozřejmě špatně.”*

Tazatelka: ***“Myslíte si tedy, že se Romové negativně projevují častěji než většinové obyvatelstvo??”***

Odborník: *“Nemyslím si, že by se Romové záměrně chovali negativně, mají zkrátka značně jinou kulturu. Přirozeně jsou společenší a veselí, což ale samozřejmě v kontextu bydlení může znamenat velký problém. Z mého pohledu se však nejedná o rasový problém, nýbrž o problém spojený s chováním Romů, které většinová společnost neuznává. Pokud bych totiž bydlel vedle souseda, který každý večer pořádá hlučné večírky, měl bych k němu také výhrady. Bez ohledu na jeho etnicitu.”*

Tazatelka: ***“Když říkáte, že se romská kultura značně liší od té naší, co tím konkrétně myslíte??”***

Odborník: *“Z vlastní zkušenosti s romskými dětmi mohu říct, že jsou oproti dětem z majoritní společnosti značně impulzivnější a mají vyšší sociální inteligenci, což následně může vést až k tendencím manipulovat ostatní. Dalším typickým rysem u příslušníků romské populace je pak například menší spolehlivost či tendence k nedodržování nastavených pravidel.”*

Tazatelka: ***“Potýkal jste se v rámci svého působení na škole vůči Romům s netolerancí či diskriminací? Pokud ano, v jakých případech??”***

Odborník: “Nesetkal. Na škole bychom také jednání ani netolerovali.”

Tazatelka: **“A stalo se Vám někdy, že by se Vám žák svěřil s netolerancí či diskriminací vůči vlastní osobě mimo působnost školy?”**

Odborník: “*Ano, ale z mého pohledu se jednalo o účelovou netoleranci. Jednou se mi dokonce stalo, že rodiče omlouvali děti ze školy za záminkou strachu ze skinheads.*”

Tazatelka: **“Jak jste to vyřešili?”**

Odborník: “*To jsme samozřejmě omluvili, ale častou absenci musíme hlásit na OSPOD. Ten si pak už ohlídal, že děti do školy začaly znovu pravidelně docházet. I přesto ale vnímám u Romů velký problém právě v přístupu rodiny, která děti k dodržování pravidel dostatečně nemotivuje.*”

Tazatelka: **“Existují mezi Romy, se kterými pracujete, jedinci, kteří se neidentifikují jako příslušníci romské národnostní menšiny z důvodu tlaku majority?”**

Odborník: “*Z mého pohledu nejde o skrývání identity z důvodu nátlaku majority, nýbrž o účelovou identifikaci, kdy se Romové považují za Romy pouze v případě, kdy je to pro ně výhodné. Je ale možné, že se za to někteří stydí, protože i sami Romové jsou stejně jako majorita rozděleni do různých hierarchických skupin a společnost nejvíce vnímá ty jedince, kteří se projevují negativně.*”

Tazatelka: **“Jak by podle Vás mohla majoritní společnost přispět ke zlepšení vzájemných vztahů?”**

Odborník: “*V dnešní společnosti vnímám velkou mezeru v přehnané korektnosti, která Romům umožňuje uhýbat před pravidly, která jsou ve společnosti daná. Z vlastní zkušenosti naopak mohu potvrdit, že ve chvíli, kdy jsou pravidla jasně a striktně nastavená, ke konfliktům zdaleka nedochází tak často. Je ale třeba pro všechny bez rozdílu vymezit srozumitelné a pevné hranice.*”

Tazatelka: **“*Jaký máte názor na pozitivní diskriminaci?*”**

Odborník: *“Romové jsou občané, jako každý jiný člověk. Všichni by tedy měli mít stejná práva bez ohledu na národnost. Proto pozitivní diskriminaci neuznávám.”*

Tazatelka: **„*Vnímáte segregaci Romů čistě jako důsledek jednání majoritní společnosti? Pokud ne, jakou změnu by mohli učinit sami Romové?*“**

Odborník: *“Ke zlepšení vztahů mohou jednoznačně přispět i Romové narovnáním vlastních pravidel tak, aby se dokázali přiblížit majoritě. Jsem přesvědčen o tom, že když Rom dodržuje normy, ve společnosti je pro něj místo jako pro kohokoliv jiného”*